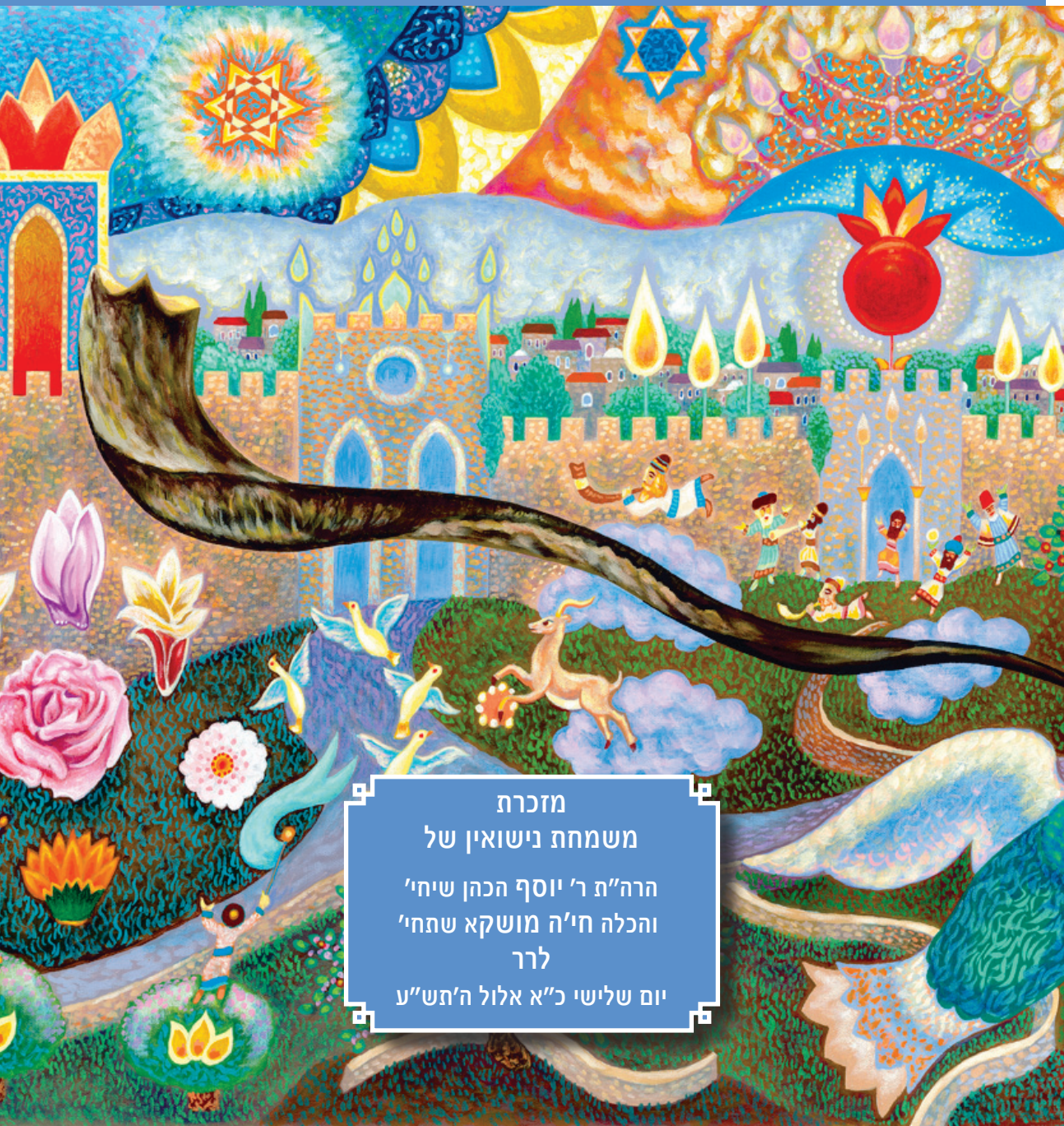

עיינות

למחשבת חב"ד

מזכרת
משמחת נישואין של
הרה"ת ר' יוסף הכהן שיחי'
והכלה חי'ה מושקא שתחי'
לרר
יום שלישי כ"א אלול ה'תש"ע

תוכן העניינים

הסילוק של ליל ראש השנה

3 הרב יואל כהן

חגי תשרי - שלשלת הורדת השפע

8 הרב שניאור זלמן גופין

הראש של השנה

12 קטעים מיוחדים

אגרת התשובה - מבוא

14 הרב אליהו קירשנבאום

מי יחיה ומי ימות

18 סיפור הסתלקות הרבנית דבורה לאה

דרך מצוותיך - סקירה

22 הרב דוד אולידורט

שובו בני אדם

24 רוחה של תשובה

בחודש השביעי - תשרי אצל הרבי

26 הרב דוד חנזין זצ"ל

הציורים בגיליון זה:
ר' ברוך נחשון, חברון
ר' זלמן קליימן ע"ה
הוצאת 'תפארת'

יו"ל ע"י: תורת חב"ד לבני הישיבות

טל' 9604637-03 • פקס' 15339604637 • דואר אלקטרוני: toratchabad@mehadrin.net

עריכה: משה שילה, אליהו קירשנבאום • עיצוב: רמי שרעבי

ה'סילוק' של ליל ראש־השנה

מבואר בתורת הקבלה ובמאמרי חסידות, שהרצון והתענוג של הקב"ה להשפיל ולצמצם את עצמו ולמלוך על העולם - מסתלקים כביכול בכל ערב ראש־השנה עם חשיכה, וחוזרים למקורם. כיצד מעוררים מחדש את הרצון והתענוג במלוכה? ומהו הטעם לסילוק זה בכל שנה מחדש?

הרב יואל כהן

עיקרן של דברים כך הוא:
עניין המלוכה של הקב"ה על העולמות הוא ירידה והשפלה לגביו, כיוון שהקב"ה עצמו נעלה באין ערוך מלהיות מלך על נבראים. ועל דרך מלך בשר ודם: מלך אמיתי, הוא אדם מרומם ונעלה מצד עצמו. על המלך הראשון בישראל, שאול, נאמר: "משכמו ומעלה גבוה מכל העם". מלבד פשוטו של מקרא - שקומתו של שאול הייתה גבוהה, תוכנו של כתוב זה הוא⁵ - שבאישיותו שאול היה אדם מרומם ו'גבוה'. דרגת ה'שכם' שלו - הרומזת למידות - הייתה גבוהה ונעלית מהראש ומהמוחין של כל העם, גם מהגדולים שבהם (ומצד רוממות פנימית זו, נשתלשל שגם גופו הגשמי היה גבוה, כפשוטו של מקרא). לאדם מרומם שכזה, למלוך על מדינה ולהנהיג עם, זו השפלה גדולה. אצלנו מקובל לתאר את המלך

א. מצוות תקיעת־שופר בראש־השנה קשורה למהותו של היום, כמאמר חז"ל¹ "מצוות היום בשופר". הסיבה לכך היא, מפני שעניינו העיקרי של ראש־השנה הוא - להמליך את הקב"ה למלך עלינו, ועיקרה של ההכתרה נעשה על־ידי התקיעה בשופר, כדברי הגמרא² "אמרו לפני בראש־השנה מלכויות... כדי שתמליכוני עליכם... ובמה בשופר". רבנו סעדיה גאון מבאר, שהקשר בין תקיעת־שופר להכתרת הקב"ה למלך הוא, לפי ש"כן עושין המלכים בתחילת מלכותם שתוקעין לפניהם בחוצרות להודיע ולהשמיע בכל מקום התחלת מלכותם"³. והדבר דורש ביאור: לשם מה צריך להמליך את הקב"ה בכל ראש־השנה מחדש - הקב"ה הוא מלך העולם גם לפני הכתרה זו?

4. שמואל־א ט, ב.
5. ראה אור־התורה וירא כרך ד דף תשסד, ב.

1. ראש־השנה כו, ב.
2. שם טז, א. לד, ב.
3. הובא באבודרהם בטעמי התקיעות.

כאדם שרוצה ומתאוה להתנשא על אנשים. אבל האמת היא, שההפך הוא הנכון – מלך אמיתי, הראוי להיות מלך, הוא אדם מרומם מצד עצמו, שהמלוכה והנהגת המדינה נחשבים להשפלה עבורו, והוא אינו חפץ בהם.

לכן, בכדי שהמלך יסכים להיות מלך צריך שהעם יתיר אותו – העם מבקשים ומתחננים למלך שימלוך עליהם ומבטלים עצמם אליו, ועל-ידי זה הם מעוררים בו את ההסכמה והרצון למלוך עליהם.

הרבה יותר מכך הוא במלכותא דרקייעא: הקב"ה מצד עצמו מרומם לגמרי מעניין המלוכה על הנבראים, לאין-ערוך מרוממותו של מלך בשר-ודם מהעם. לגבי הקב"ה, כל העניין של בריאת העולם והמלוכה עליו הוא השפלה גדולה. אמנם לגבינו בריאת העולם היא גדולה עצומה, וכפי שחז"ל⁶ מפרשים את הכתוב⁷ "לך ה' הגדולה" – "זו מעשה בראשית", אבל ביחס אליו יתברך – "במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו"⁸. לגבינו כל הגדולה שבמעשה בראשית והמלוכה על נבראים, זו ענווה והשפלה.

לכן, בכדי לעורר אצל הקב"ה את הרצון למלוך עלינו, צריכים אנו לעורר בו את התענוג במלוכה עד שיסכים וירצה למלוך.

ומבואר בתורת הקבלה ובמאמרי חסידות⁹, שהרצון והתענוג של הקב"ה להשפיל ולצמצם את עצמו ולמלוך על העולם – מסתלקים כביכול בכל ערב ראש-השנה עם חשיכה בכל שנה ושנה. זהו עניין הסילוק וה'דורמיטא' (שינה) של ליל ראש השנה: הסתלקות הרצון והתענוג של הקב"ה במלוכה על העולם. הרצון והתענוג מתעלים, כביכול, לעצמותו של הקב"ה, לדרגה בה הוא מובדל לגמרי מעניין העולמות.

ומאחר שהרצון והתענוג במלוכה הסתלקו והתעלו חזרה אל שורשם בעצמותו של הקב"ה כפי שהוא מובדל לגמרי מנבראים – לכן יש צורך שבני-ישראל יעוררו רצון ועונג חדשים כביכול במלכות. זהו עניינו של ראש-השנה – להכתיר את הקב"ה למלך על-ידי קבלת עול מלכותו וההתבטלות אליו. הביטול העמוק המתבטא בהכתרה ובתקיעת-שופר, מעורר אצל הקב"ה את התענוג בהתהוות העולם והמלוכה על הנבראים, ועל-ידי זה הוא נעשה שוב למלך.

זו הסיבה שאנו מתפללים, מבקשים ומתחננים שוב ושוב בתפילות ראש-השנה "מלוך על העולם":

6. ברכות נח, א.

7. דברי הימים א כט, יא.

8. ראה מגילה לא, א.

9. ראה סידור אדמו"ר הזקן שער התקיעות רמו, ב. וראה גם תניא באגרת הקודש סימן י"ד. לקוטי תורה ר"ה נח, ב"ג. ועוד.

על-ידי זה מעוררים בני-ישראל את הרצון ואת התענוג של הקב"ה למלוך על העולם, ואזי הקב"ה חוזר ומשפיל את עצמו, כביכול, למלוך על העולם למשך שנה נוספת.

זהו גם ההסבר הפנימי לכך¹⁰ שהמלכת הקב"ה היא על-ידי תקיעת שופר – "ובמה בשופר":

מכיוון שצריך להמשיך את הרצון והתענוג למלוכה מעצמותו ית' שלמעלה משייכות לעולמות, לכן, גם עבודתם של ישראל בראש-השנה לעורר את הרצון והתענוג, צריכה להיות עבודה נעלית ועמוקה יותר מאשר העבודה בכל ימות השנה. רק עבודה שנובעת מעומק ועצמיות הנפש, ביכולתה לעורר בעצמיותו של הקב"ה את הרצון והתענוג במלוכה.

כמבואר במאמרי חסידות¹¹, שהקבלת עול מלכות שמים בראש-השנה, נעלית הרבה יותר מהקבלת עול מלכות שמים של כל ימות השנה: בכל השנה הקבלת עול היא חיצונית והיא שייכת בעיקר לכוח המעשה של האדם; ואילו בראש-השנה מקבל עליו היהודי את מלכות הקב"ה מתוך פנימיות ועומק נשמתו.

וכך גם בקשת בני-ישראל בראש-השנה שהקב"ה ימלוך עליהם, הנובעת מהביטול הפנימי אליו, היא צעקה שבאה מפנימיות ועצם הנשמה, והיא "מגיעה" לעצמותו של הקב"ה, ומעוררת וממשיכה משם את הרצון והתענוג במלוכה. וצעקה פנימית זו, באה לידי ביטוי בקולו של השופר דווקא. ה"קול פשוט" של השופר מורה על צעקת הלב מעומקא דליבא, עד שהיא אינה יכולה להתבטא באותיות כי אם בצעקה בקול.

מהי סיבת ה'סילוק'?

ב. בעומק יותר צריך לברר: הן אמת שלאחר שנעשה סילוק הרצון והתענוג בני-ישראל צריכים להמליך את הקב"ה בראש-השנה מחדש – אבל דבר זה עצמו דורש ביאור, מדוע נעשה הסילוק כל שנה מחדש? מהי המטרה והתועלת בכך?

מבואר על כך במאמרי חסידות¹², שסילוק הרצון והתענוג בראש-השנה הוא בדוגמת "אב שרוצה להבין חכמת בנו, אזי מסתיר את עצמו ממנו בכדי לידע ולהכיר חכמת הבן, שביני שההסתרה וההעלם הזה אינו אלא בכדי שיבקשנו הבן וימצאנו ואז תגדל השמחה באביו בשביל חכמת בנו והכרתו בזה". ובאחד ממאמרי אדמו"ר מוהרש"ב¹³ מביא בהקשר

10. בנוסף לטעמו של הרס"ג שהובא לעיל.

11. ראה המשך תרס"ו עמ' ב.

12. לקוטי תורה דברים פב, א.

13. ספר המאמרים עזר"ת ע' ט.

זה את דברי המדרש¹⁴ "משל למלך שהיתה לו בת יחידה, והיה מתאוה לשמוע שיחתה, מה עשה . . עד שהחלה צווחת אבא אבא".

זאת אומרת: הסיבה לכך שבראש-השנה נעשה סילוק הרצון והתענוג במלוכה, היא בשביל עניין ההכתרה עצמו - בכדי שבני-ישראל יתעוררו לעבודת ה' פנימית ועמוקה יותר. שהם יקבלו עליהם עול מלכות שמים ויבקשו את מלכות הקב"ה מחדש מתוך עומק פנימיות נשמתם. ועבודה זו מעוררת את המשכת הרצון והתענוג מעצמותו של הקב"ה¹⁵.

הסבר זה מוביל למסקנה נוספת¹⁶: מכיוון שסילוק הרצון בראש-השנה הוא בדוגמת אב המסתיר עצמו מבנו "כדי שיבקשו הבן וימצאו", אם כן מובן שבעצם מהות הסילוק הוא אינו סילוק אמיתי - לא נעשה לשם ההעלם וההסתר כשלעצמם, אלא כל כוונתו היא בשביל שהבן יחפש את אביו. ובלשון המאמר: "נראה כן כאילו מסלק רצונו ח"ו".

אין כוונת הדברים שהסילוק אינו אלא דמיון שנעשה לגבינו; הסילוק הוא מציאות אמיתית. לכן אומרים חז"ל שבראש-השנה נדרשת העבודה של "תמליכוני עליכם" - עבודה ש"תורת אמת" מעידה שהיא פועלת את המלכת הקב"ה למלך. כוונת הדברים היא לכך, שתוכנו ומטרתו של הסילוק אינם כפי שהדברים נראים בחיצוניותם כסילוק גרידא, אלא האמת שמטרת הסילוק היא רק בכדי לעורר את הבן, בני-ישראל.

בן חכם מזהה את אביו המלך

ג. אם נדייק טוב בשני המשלים שהובאו לעיל - מאב ה"רוצה להבין חכמת בנו" שהובא בלקוטי תורה, ומ"מלך שהיתה לו בת יחידה, והיה מתאוה לשמוע שיחתה" שהובא במאמרו של אדמו"ר מהורש"ב מהמדרש - נמצא שיש הבדל ביניהם: במשל הבת מודגש שכוונת המלך היא לשמוע את צעקת הבת "אבא, אבא", ואילו במשל שבלקוטי תורה מודגש עניין עמוק יותר: האב לא רק רוצה לשמוע את קול הבן הקורא לאביו, אלא הוא מעוניין לראות את חכמת בנו, כיצד הוא מבין "שההסתר וההעלם הזה

14. מדרש רבה שיר השירים פ"ב, ב.

15. דבר זה פועל שגם המשכת המלכות מלמעלה היא מדרגה פנימית ועמוקה יותר. כפי ששמעו בתניא באגרת הקודש סימן י"ד, "שבכל שנה ושנה הוא אור חדש עליון, כי האור שנתחדש והאיר בר"ה זה הוא מסתלק בערב ר"ה הבאה לשרשו. וז"ש מרשית השנה ועד אחרית שנה לבדה. ולכן כתיב מרשית חסר א' רומז על הסתלקות האור שמתלק בליל ר"ה עד אחר התקיעות, שיורד אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה".

16. ראה בספר המאמרים שם.

אינו אלא בכדי שיבקשו וימצאו".
כלומר: אפשר להבין שכוונת הסילוק של ראש-השנה היא רק בשביל הצעקה הפנימית של בני-ישראל אל הקב"ה "אבא, אבא", "מלך על העולם כולו"; אמנם מדברי אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה מודגש, שמטרת הסילוק היא גם בכדי לגלות את "חכמת הבן" - לגלות את היכולת שלו להבין ולהכיר שהסילוק אינו הסתר אמיתי אלא רק "נראה כן".
יש לומר, שמבחינה מסוימת, עניין זה מבטא נקודה עמוקה יותר בקשר של הבן אל אביו מאשר עצם הצעקה הפנימית שלו "אבא, אבא".

ביאור הדברים:

במאמרי חסידות¹⁷ מובא משל מפורסם מרבי לוי יצחק מברדיטשוב נ"ע¹⁸ בנוגע לתקיעת שופר: "מלך בשר ודם שנסע ליער גדול . . עד שבא לעומק היער ולא מצא הדרך הנכון והישר לשוב לביתו, וראה ביער אנשים כפרים ושאלם על הדרך, ולא הכירו את המלך, ולא ידעו מה להשיב לו כי מעולם לא ידעו את דרך המלך הגדול הנכון והישר. עד שמצא איש חכם ונכון, ושאלו על הדרך, אז הבין החכם שהמלך הוא, ונודעו על לאחוריו, ושמע תיכף לרצונו, ויראהו את הדרך, כי מרוב חכמתו ידע את הדרך המלך הנכון והישר. ויולך את המלך לבית המלוכה ויושב אותו על כסא מלכותו אשר בבית המלכות.

" . . ויהי אחרי ימים רבים חטא אותו האיש למלך, ויקצוף עליו המלך, ויצו לשרים היושבים ראשונה במלכות לשפוט אותו האיש כדין העובר על מצות המלך. ויצר להאיש מאור, כי ידע משפטו יהיה חרוץ לדע לו . . ויפול לפני המלך ויבקש על נפשו, שקודם שיצא דבר משפטו, ימלא שאלתו בדבר אחד, והוא: להלביש אותו בגדים הראשונים שלו בשעה שהולך את המלך מהיער, וגם המלך ילבוש בגדים שלבש אז. וישא לו המלך לדבר הזה.

"ויהי כאשר לבש המלך את בגדיו הנ"ל והאיש את בגדיו הנ"ל, זכר המלך את גודל החסד שעשה עמו אשר החזיר אותו לבית המלוכה וישיבהו על כסא מלכותו, ויכמרו רחמיו עליו, וימצא חן וחסד לפניו, והעביר את חטאתו מלפניו, והשיבהו על כנו.

"ככל המשל הזה כן אנחנו בני-ישראל, בשעת מתן תורה החזיר הקב"ה התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, ואנחנו בני-ישראל קבלנו התורה בשמחה ועונג עד אשר קדמנו נעשה לנשמע, וקבלנו עול מלכות שמים ונמליכו למלך עלינו, לקיים מצותיו

17. ראה המשך וככה תרל"ז פרק ע'. ספר המאמרים מלוקט ח"א עמ' נו. הובא בלקוטי שיחות חלק לד עמ' 184.

18. ראה קדושת לוי דרוש לר"ה ד"ה בחוצרות.

יתירה מזו: היכולת של האיש החכם והנבון להושיב את המלך על כסא מלכותו, באה כתוצאה מכך שהוא הכיר את המלך עצמו כפי שהוא ללא בגדי המלכות. וכך גם בנמשל: כוחם של בני-ישראל לעורר ולהמשיך, על-ידי עבודתם בקבלת עול מלכות שמים ובקשת המלוכה, את הרצון והתענוג במלוכה מעצמותו של הקב"ה שלמעלה מבחינת מלך - נובע מההכרה העמוקה שלהם במלך, בקב"ה, כפי שהוא למעלה לגמרי מעניין המלוכה, ובכך שהסילוק אינו אמיתי וגם בבחינה זו - הקב"ה רוצה וחפץ במלוכה.

למה יהודי מאמין?

ד. הסברת הדברים:

צעקת הבן "מלוך על העולם כולו" היא פעולה של היהודי - ביטוי רצונו ובקשתו מאת הקב"ה שימלוך על העולם. לפיכך, אף-על-פי שהצעקה באה מפנימיות נשמתו, בכל זאת, כיוון שתוכנה הוא פעולה של האדם, היא קשורה עם המציאות שלו. מה-שאינ-כן ההכרה וההרגשה של הבן, היהודי, באביו, בקב"ה, ובכוונה הפנימית והעצמית שלו, נובעת מכך שהקב"ה מאיר בנשמתו.

ועל דרך ההבדל הכללי בין עניין האמונה של ישראל, לעבודתם בשאר כוחות הנפש: האמונה וההכרה של היהודי בקב"ה אינה כתוצאה מפעולה כלשהי מצד האדם, אפילו לא מעומק הרצון שלו; האמונה וההכרה של יהודי בקב"ה היא תוצאה של אור ה' המאיר בנשמתו. מה-שאינ-כן העבודה של היהודי עם כל שאר כוחות נפשו - היא פעולה של האדם.

כלומר: עניין האמונה של יהודי בה', שונה מהמושג אמונה במוכנה הכללי. מקובל להבין את המושג "אמונה" כדבר המתייחס להכרה של האדם במשהו שמחוץ אליו. אמונה כזו נובעת לפעמים מהוכחות שכליות על קיומו של הדבר; ולפעמים ייתכן שהאדם יאמין במשהו כיוון שהוא רוצה להאמין בו, גם אם אין לו הוכחות שכליות.

אבל האמונה וההכרה של יהודי בקב"ה שונה בתכלית מאמונות מסוג זה. האמונה של היהודי בקב"ה דומה להכרת האדם במציאות שלו עצמו. הכרה זו, אינה תלויה לא בשכלו ולא ברצונו כמוכח. אדם אינו יודע ומכיר בקיומו בגלל שיש לו הוכחות על כך... הוא מכיר בקיומו בגלל שזה הוא עצמו.

ובדיוק כשם שלא ייתכן שאדם לא יודע על המציאות שלו עצמו, כך לא ייתכן שיהודי לא יאמין ויכיר במציאות הקב"ה, כיוון שהקב"ה עצמו מאיר בנשמתו. במילים אחרות: שורש האמונה הוא בעצם

והוקיו ותורתו הקדושה. . . לכן אנחנו תוקעים בשופר היינו באותו הלבוש שהיה במתן תורה, בכדי שיזכור שקבלנו התורה והמלכנו אותו בשופר, כמ"ש ויהי קול השופר. . . ועל ידי זכרון זכות זה מוחל לנו על כל עוונותינו, ויכתבנו לחיים טובים לאלתר".

כשנדייק במשל זה, לכאורה אפשר למצוא בו גם תיאור לשני העניינים שבמלך: תיאור מצבו של המלך בעודו ביער בבגדים פשוטים, הוא משל לעצמותו של הקב"ה כפי שהוא מופשט מעניין המלוכה; והמשך התיאור - כיצד האיש הוביל את המלך מהיער והושיבו חזרה על כסא מלכותו - הוא משל לעניין "תמליכוני עליכם" שנעשה על-ידי תקיעת שופר של בני-ישראל. כפי שהוזכר לעיל, שהכתרת בני-ישראל את המלך בראש-השנה, מעוררת וממשיכה את עצמותו של הקב"ה שלמעלה מהמלכות לרדת ולהיעשות מלך העולם.

אבל במשל זה ישנו פרט נוסף: האיש שהכיר את המלך ביער היה "חכם ונבון", ועל-ידי חכמתו הוא הצליח להכיר את המלך למרות היותו ביער לבוש בבגדים פשוטים.

פרט זה יכול לשמש משל לחכמתם העמוקה של ישראל שיודעים ומכירים שגם כאשר הקב"ה מסלק ומתרום מעניין המלכות כביכול - בדוגמת המלך שנמצא ביער בבגדים פשוטים, גם אז הוא המלך. גם אז יש בו, בהעלם ובפנימיות, רצון להיות מלך¹⁹. אלא שרצון זה הוא בהעלם לגמרי, הוא במצב של סילוק ו"דורמיטא", אבל בעומק ובפנימיות - רצון זה, בו תלויה כוונת הבריאה כולה, נמצא תמיד. ישראל מכירים שהכוונה הפנימית והעצמית של הקב"ה היא - "להיות לו דירה בתחתונים", למלוך ולהתגלות בעולם-הזה.

וכשם שבמשל, ההכרה של האיש החכם והנבון במלך היא שלב קודם להולכת המלך והושבתו על כסא מלכותו - כך גם בנמשל: הידיעה וההכרה בכך שהסילוק אינו אמיתי היא קודמת, גם במעלה²⁰, להכתרת הקב"ה למלך על-ידי הצעקה מעומק הלב והתקיעה בשופר.

19. שהרי במשל של הרה"צ רבי לוי יצחק נ"ע הוזכר, ש"הבין החכם שהמלך הוא". אם בשלב זה אין למלך שום שייכות לעניין המלוכה - ובנמשל היינו הדרגה באלוקות שלמעלה לגמרי מעניין המלוכה, עד שכל המלוכה הוא השפלה לגביו - הלאשון במשל הייתה צריכה להיות שה"חכם" הכיר שלפניו אדם נעלה וכיו"ב, אבל מהו הפירוש שהכיר "שהמלך הוא", הרי אין לו שום קשר למלוכה? ואפשר לומר, שבכך נרמז שהכרת החכם היא בזה שגם הסילוק מעניין המלוכה אינו סילוק אמיתי, כמבואר בפנים.

20. שכיוון שהכרה זו היא הסיבה המביאה את המסובב - את בקשת ההכתרה, זאת אומרת שבפנימיות העניין, בהכרה זו יש גם מעלה אמיתית ביחס לבקשת ההכתרה. ראה על דרך זה בלקוטי שיחות חלק כז עמ' 251.

הנשמה ממש שלמעלה מכוחות השכל והרצון, המיוחדת בתכלית עם עצמותו של הקב"ה²¹.
לכן אמרו חז"ל שישראל הם "מאמינים בני מאמינים"²²: העובדה שכל יהודי מאמין בקב"ה אינה מפני שהוא רוצה להאמין, אלא לפי שלא ייתכן שהוא לא יאמין. כיוון ש"ישראל וקוב"ה כולא חד", לכן לא תיתכן מציאות של יהודי שאינו מאמין בקב"ה²³.
וכך הדבר גם בנוגע לידיעה ולהכרה של ה"בן חכם" בתוכנו של הסילוק שנעשה בראש-השנה: הכרה זו, שגם כאשר הקב"ה מסלק את רצונו כביכול

ביתר שאת מהקירוב שהיה לפני הסילוק. ונמצא, שהידיעה וההכרה של הבן שהסילוק הוא חיצוני בלבד, נעלית יותר מהצעקה הפנימית. הצעקה "אבא, אבא" היא מבוקש של האדם; זהו רצון שלו. וכיוון שצעקה זו קשורה עם ה"מציאות" שלו, היא אינה מבטאת את עצם ההתקשרות ממש. מה-שאינ-כן הידיעה וההכרה שהסילוק הוא חיצוני בלבד, היא הכרת הבן, הנשמה, בעצמות האב, הקב"ה, הנובעת מהתגלות העצמות בנפשו של היהודי. וכשם שבכמשל הידיעה וההכרה של הבן שהסילוק

ההכרה של הבן שהסילוק הוא חיצוני בלבד, נעלית יותר מהצעקה הפנימית. הצעקה "אבא, אבא" היא מבוקש של האדם; זהו רצון שלו. מה-שאינ-כן הידיעה וההכרה שהסילוק הוא חיצוני בלבד, היא הכרת הנשמה בעצמות האב, הקב"ה

אינו אמיתי, הנובעת מהקשר הפנימי שלו עם אביו, מביאים אותו לידי חיפוש אביו וצעקה בכל עומק נפשו "אבא, אבא" - כך גם בנמשל: הידיעה וההכרה שסילוק המלכות אינו הסתר אמיתי ח"ו הנובעת מההתקשרות העצמית בה', מביאות ומעוררות את הצעקה הפנימית של תפילות ראש-השנה ותקיעת שופר - "אבא, אבא", מעומקא דליבא ממש, ואזי הקב"ה מקבל את תפילותינו ובקשותינו "מלוך על העולם כולו בכבודך" בשמחה, וכותבינו וחותמנו לשנה טובה ומתוקה.

על פי זה מובן מדוע בביאור כוונת הסילוק מדגיש אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה שהעיקר הוא בכדי לגלות את "חכמת הבן":

כפי שהוסבר לעיל, בשביל לעורר מחדש אצל הקב"ה את הרצון והעונג במלוכה, צריכים בני-ישראל "להגיע" לעצמותו ית' כפי שהוא מובדל לגמרי מהעולמות. לשם כך צריכים בני-ישראל לגלות את הקשר הפנימי והעצמי שלהם עם הקב"ה, הנובע מעצם נשמתם המיוחד עם עצמותו ית'. גילוי זה בא לידי ביטוי בעיקר באמונה של ישראל, ב"חכמת הבן" והכרתו בכך שהסילוק אינו אמיתי.

ונמצא, שכל תוכנו ועניינו של הסילוק שנעשה בליל ראש-השנה, הוא בכדי לגלות את מעלתם של ישראל והתקשרותם העצמית בקב"ה.

מלהיות מלך, בעומק ובפנימיות הוא חפץ במלוכה - נעוצה בקשר העצמי של ה"בן חכם" עם אביו שבשמים, הקב"ה.

כשם שבמשל הסיבה לכך שה"בן חכם" יודע ומכיר באביו גם בשעת ההסתר, היא התקשרותו העצמית עם אביו, כך גם בנמשל: הקשר העצמי של נשמות ישראל עם הקב"ה הוא הסיבה לכך שהנשמה מכירה שהסילוק אינו אמיתי. אמנם ה"בן חכם" מבין את העניין גם בשכלו, כמודגש בתואר שלו - "בן חכם", אבל הסיבה לכך שהעניין מובן בשכלו היא - ההתקשרות העצמית לאביו²⁴. אם ההתקשרות עם אביו תהיה חיצונית בלבד, הוא עלול לחשוב שהסילוק הוא אכן אמיתי. דווקא כאשר מורגשת אצלו ההתקשרות העצמית שלו עם אביו, הוא יודע ומבין בוודאות מוחלטת ללא צל של ספק וספק ספיקא, שלא ייתכן שאביו התרחק ממנו והסתלק ממנו באמת. ברור ופשוט לו, שכל מטרת הסילוק היא לעורר בו תשוקה עמוקה יותר לאביו, ועל-ידי זה יחזור אביו ויתקרב אליו בקירבה גלויה

21. ראה ספר המאמרים מלוקט חלק ג' עמ' 37.

22. שבת צו, א.

23. אלא שלפעמים אמונה זו היא בהעלם ואינה מאירה בגלוי, אבל עמוק בלבנו - האמונה קיימת תמיד בשלמותה. ראה תניא פרק י"ח.

24. ראה בעניין זה בהקדמת אדמו"ר האמצעי לספרו שער האמונה (ג, א).

חגי תשרי

שלשלת הורדת השפע

הרב שניאור זלמן גופין

ולאחר מכן הוא ממשיך את המלוכה בפועל ממש. ואכן, כאשר בני ישראל תוקעים בשופר, הקב"ה עולה מכסא דין ומתיישב על כסא רחמים, כנאמר "עלה אלקים בתרועה הוי'ה בקול שופר" - בעלייתו הוא נקרא בשם 'אלקים' - מידת הדין, ועל ידי 'קול שופר', הוא הופך להיות 'הוי'ה' - מידת הרחמים, המעוררת את הקב"ה לשוב להתענג ולרצות את המלוכה.

מאחר והסילוק של ליל ראש השנה גדול ביותר, שכן הרצון של הקב"ה מסתלק וחוזר לעצמותו של הקב"ה, הרי כדי להמשיך רצון חדש למלוכה, צריכים להגיע עד עצמותו של הקב"ה.

ויש להבין, כיצד יכולים הנבראים המוגבלים להגיע לדרגה כה נעלית המובדלת לחלוטין מהעולמות, שמצידה "כולא קמיה כלא חשיב" ואין אפשרות לשום נברא להגיע לבחינה זו?

ההסבר בזה הוא שבני ישראל, עצם הנשמה שלהם מושרשת בעצמותו של הקב"ה, וכאשר יהודי מעורר את עצם הנשמה שלו, הוא מגיע לעצמותו של הקב"ה. הדרך לעורר את עצם הנשמה היא על-ידי תקיעת שופר, המעוררת את היהודי לשוב בתשובה שלמה מעצם הנפש, תוך קבלת עול והתמסרות מוחלטת לקב"ה וכך מגיעים לעצמותו של הקב"ה ומעוררים אצלו רצון למלוכה.

כאשר הקב"ה מתעורר בעונג ורצון חדשים, הוא מתרצה להמשיך חיות ושפע חדשים לעולם, ברמה חדשה מידי שנה, כדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא (אגרת הקודש סימן יד):

"בכל שנה ושנה יורד ומאיר מ'חכמה עילאה' אור חדש ומחודש שלא היה מאיר עדיין מעולם לארץ העליונה. כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל

חדש תשרי, נקרא גם ה'חודש השביעי' מפני שהוא 'משובע במועדים': ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום כיפור, חג הסוכות, הושענא רבה, שמיני עצרת ושמחת תורה. כיון שכל המועדים מרוכזים בחודש אחד, מוכרחים לומר כי בנוסף למשמעות הפנימית של כל חג בפני עצמו, קיים קשר תוכני בין המועדים, והתקופה המתחילה בראש השנה ומסתיימת בשמחת תורה יש לה מטרה אחת. במאמרי החסידות שנאמרו בחגי תשרי על ידי אדמו"רי חב"ד ניתן דגש מיוחד על נושא זה. ננסה לבאר לקמן את נקודת העניין וחלק מהפרטים שלו המתבטאים במהלך חודש תשרי.

ראש השנה - גילוי הרצון והעונג של הקב"ה למלוך על העולם

מהותו של ראש השנה הוא 'בנין המלכות'. מבואר בחסידות, שעל ראש השנה נאמר 'זה היום תחילת מעשיך' - אלו הימים שבהם הקב"ה בורא את העולם, והשלב הראשון כבריאה הוא העונג של הקב"ה מהמלוכה על הנבראים, הגורם לקב"ה לרצות לברוא את העולם. לאחר שהוא מתעורר בעונג ורצון הוא יורד בפועל לברוא עולם ולמלוך על העולם.

תהליך זה שהיה כבריאת העולם, מתרחש מידי שנה שוב, ובליל ראש השנה מסתלקים העונג והרצון של הקב"ה מהמלוכה, וכביכול הקב"ה אינו רוצה למלוך על העולם. מצב זה של סילוק המלכות, גורם למניעת שפע וחיות לעולם. ולכן בליל ראש השנה הוא זמן של פחד ואימת הדין. בליל ראש השנה הכל חוזר לקדמותו, וצריכים להתחיל מההתחלה ממש, לגרום לקב"ה להתענג מהמלוכה ולרצות להיות מלך,

לעולם, שהחל בראש השנה, נמשך בעשרת ימי תשובה וכיום כיפור הוא החיתום, בו הקב"ה נותן וממשיך חיות ושפע חדשים לעולם.

מובן אס-כן, שיום כיפור אינו יום של יראה בלבד כפי שהוא נראה בהשקפה חיצונית, אדרבה, יש בו עונג ועוד יותר מבראש השנה, כי ביום כיפור הקב"ה ממשיך חיות חדשה לעולם. עניין הסליחה וכפרת העוונות של יום כיפור מבטא את החיות החדשה שהולכת להינתן לעולמות.

אבל עדיין זהו השלב הראשון בהמשכה, והיא עדיין לא יורדת לעולם, אלא נשארת בתוך המקור

"בראש השנה הוא התעוררות הרצון למלוכה בשרשו הראשון בבחינת עצמות ממש, וזהו בחינת התעוררות לבד, אבל אינו נמשך בגילוי עדיין עד יום הכיפורים וחג הסוכות ושמיני עצרת וכו'.

ביום הכיפורים הוא בבחינת עליה שמתעלים בבחינת העצמות, ומכל מקום יש גם המשכה, ואדרבה שאז הוא עיקר המשכה שנמשך הסליחה. אבל עיקר המשכה נשארת למעלה ולכן אין בו אכילה ושתייה, בדוגמא דלעתיד שלא יקבלו חיותם מאכילה ושתייה כי אם שיהיו חיים בבחינת החיות העצמי דאין סוף (וזהו "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" דקאי על יום הכפורים).

והגילוי למטה הוא בסוכות בבחינת מקיף, ובשמיני עצרת בפנימיות".

(ספר המאמרים תרנ"ט עמוד 20)

עצמו. עם ישראל ביום כיפור מתעלים למקור ומקבלים שם את המשכה.

לכן עיקר הגילוי הוא לכהן הגדול ובקודש הקדשים - מלשון 'קדושה והבדלה'. כלומר, זהו גילוי הנמשך רק למקום קדוש המובדל מעולמות. ובשעה שהכהן גדול נכנס לקודש-הקדשים אסור לשאר האנשים ואפילו לכהנים רגילים להיות באוהל מועד, כנאמר "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", כי שיא המשכה של יום כיפור מתגלה רק בקודש הקדשים אצל הכהן הגדול. לכן אצל כל ישראל ביום כיפור ההנהגה היא של 'יציאה מהעולם', ללא אכילה ושתייה וכל היום עומדים בתפילה על מנת לזכות לקבל את

ערב ראש השנה, כשהחודש מתכסה בו, ואחר כך על-ידי תקיעת שופר והתפילות, נמשך אור חדש עליון, מבחינה עליונה יותר שבמדרגת 'הכמה עלאה', להאיר לארץ עליונה ולדרים עליה".

אמנם בראש השנה פועלים אצל הקב"ה עונג ורצון למלוכה, אך אין עדיין המשכה בפועל של השפע והחיות החדשים, אלא רק זה שבני ישראל הצליחו להגיע לעצמותו של הקב"ה ולגלות אצלו רצון חדש.

כמו על-דרך-משל ממלך גדול ומושל בכיפה המנהל בהצלחה מדינות רבות, אשר מסיבה כלשהי, הוא מחליט להתרומם ולהתנתק מהנהגת המדינה, לחזור אל עצמו ולהתעסק בענייניו. בני המדינה האוהבים את מנהיגם הנערץ רוצים שהוא יחזור להנהיגם, וכדי לשכנע אותו הם זקוקים לפנות אליו אישית ולבקש ממנו בעצמו. אך מאחר והמלך מרומם, אין אחד שיכול למלא את התפקיד בצורה מושלמת, ואפילו השרים הבכירים ביותר רחוקים באין-ערוך מהמלך. היחיד שיכול לפנות אל המלך הוא בנו יחידו של המלך הקשור אל אביו בעצמותו, וביכולתו לגשת אל אביו, לדבר איתו ולשאול אותו מדוע עזב את הנהגת המדינה, ולבקש ממנו שיחזור להנהיג את העם. דברי הבן נוגעים למלך ומעוררים אותו.

בשלב הראשון המלך לא חוזר להנהיג את המדינה בפועל, אך עצם העובדה כי הבקשה נגעה ללבו, טומנת בחובה את הפוטנציאל של חזרת המלך להנהגת המדינה.

כך כנמשל: בליל ראש השנה הקב"ה מסלק את מלכותו, ובעבודת ראש השנה ששיאה הוא תקיעת שופר מצליחים בני ישראל, בניו של הקב"ה, להגיע לעצמותו של הקב"ה ולבקש ממנו 'מלוך על העולם כולו בכבודך'. התחנונים והבקשות מעוררים אותו. אך עדיין הקב"ה לא נמשך בפועל למלוך על העולם, אלא נשאר ברוממותו ובבחינה שאליה הסתלק, כפי שאומרים בתפילה "המלך, היושב על כסא רם ונשא" - הקב"ה נשאר על הכסא המרומם שלו ולא יורד אלינו ואנו מתחננים שירד ויתגלה בעולם. אך בכל זאת יש כאן תחילת תהליך של 'בנין המלכות', כי העובדה שהבקשות והתפילות מצליחים לנגוע בו ולעורר אותו, מהוה מפתח לחזרת הקב"ה למלוך על העולם בפועל.

יום כיפור -

המשכת השפע החדש בפועל

התהליך של 'בנין המלכות', הקשר של הקב"ה

ההמשכה הזו שנמשכת ביום זה למעלה, כי השפע החדש לא יכול להתגלות בתוך העולם הגשמי שלנו עדיין, אלא רק כאשר מתפשטים מהגשמיות ומתנתקים מהגוף.

ארבעת הימים שבין יום כיפור לסוכות

למחרת יום כיפור, מגיעים ארבעת הימים שבין יום כיפור לסוכות. בימים האלו כל ישראל "עסוקין במצוות" כדברי המדרש, וגם להם יש שייכות להמשכת וירידת השפע לעולם. היום הראשון למחרת יום כיפור מכונה: 'בשם ה'" ('גאט'ס נאמען'), ובימים הללו מאיר הגילוי של שם 'הוי'ה' בעולמות. מבואר בחסידות, כי המהות של שם זה רומזת לארבעה שלבים של סדר השתלשלות החיות מלמעלה למטה: האות הקטנה 'י' רומזת לצמצום, האות ה' הרחבה, רומזת להתפשטות, האות ו' הארוכה רומזת להמשכה והאות ה' האחרונה רומזת שוב להתפשטות.

ארבעת השלבים של 'צמצום, התפשטות, המשכה והתפשטות', הם סדר של שפע היורד מהמקור למקבל. כך בארבעת הימים שבין יום כיפור לסוכות יורד השפע שהתגלה ביום כיפור ועובר את שלבי הירידה, לקראת חג הסוכות.

חג הסוכות - ירידת השפע לעולם

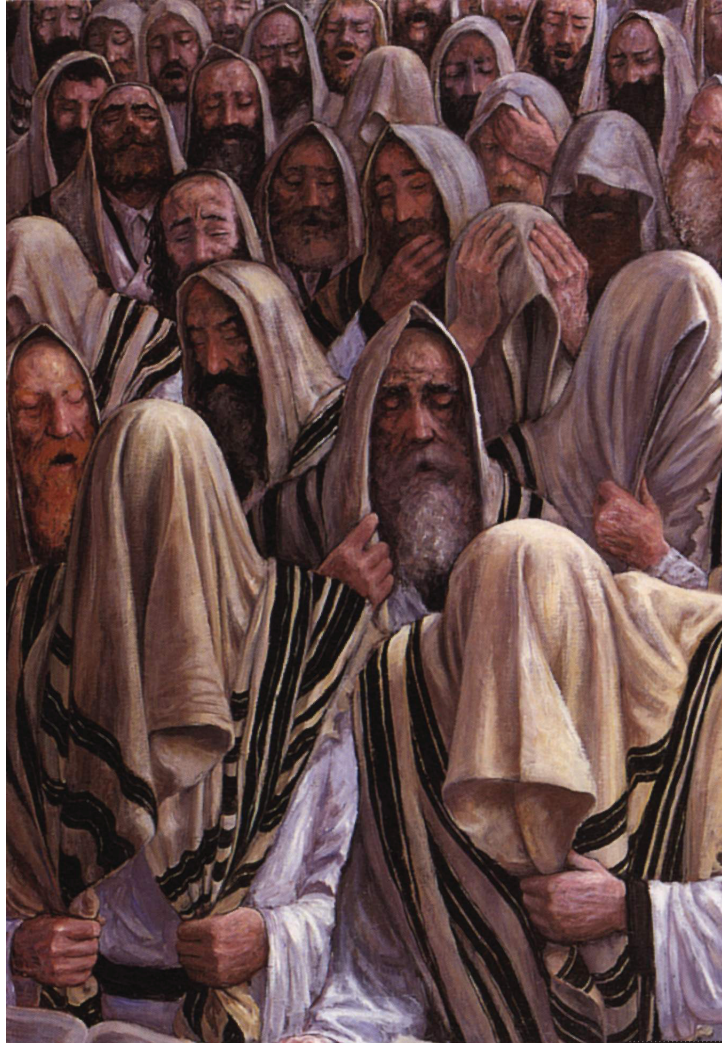
כאשר מגיע חג הסוכות, השפע יורד לעולם הגשמי שלנו ומתלבש בסכך הסוכה. הסכך המקיף על האדם, הוא כלי לקבל בתוכו את הגילוי האלוהי הנעלה. אותו גילוי מיוחד שהתגלה ביום כיפור רק לכהן הגדול השווה בקודש הקדשים, ובמידה מסויימת גם לנו כאשר אנו מתנתקים מהגשמיות, יורד ונמשך בתוך הסוכה, מקום המשמש לא רק לקיום מצוות, אלא בעיקר למקום של אכילה ושתייה, טיול ולינה. ולכל ישראל כי "ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת".

על כך נאמר "בכסה ליום חגיגנו": כל הגילויים שהיו מכוסים בימים הנוראים, מתגלים "ביום חגיגנו" - הוא חג הסוכות שבו השמחה גלויה. על הגילוי של יום כיפור נאמר: "כי בענן אראה על הכפורת": 'אראה - בעצמותי', הקב"ה בעצמו

נמשך ומתלבש בענן הקטורת שהיה נוצר מהעשן של שריפת סממני הקטורת, שהיה כמו גג המקיף מלמעלה, ובו היה נאחז הגילוי הנעלה שנמשך ביום כיפור.

אותו גילוי בענן הקטורת ביום הכיפורים מתגלה בסכך הסוכה, שניהם 'כלים' לקבל את הגילוי של ה'עצמות'. אלא שביום כיפור הוא מתגלה בתנועה של עליה ב'ענן' כשעם ישראל מתפשט מהגשמיות, ובחג הסוכות הוא יורד ונמשך למטה ומתלבש בגשמיות העולם דרך הסוכה.

אך לא די בגילוי הנמשך למטה בחג הסוכות, כי הוא נותר בבחינת 'מקיף', ה'מקיף' של הסכך, והוא עדיין רחוק מהשפעה פנימית. דוגמא קיצונית להשפעה של מקיף בלבד היא מה שאומרים חז"ל "גנבא אפום מחתרתא - רחמנא קריא": גם גנב העומד לבצע גניבה, הוא מתפלל לה' שייטיע לו בגניבתו... כי אמנם הגנב מאמין בה', ולכן הוא מתפלל אליו, אך האמונה היא ב'מקיף', ואינה משפיעה עליו

וכיצד ישתמש בו בחיים הפרטיים. זהו עניינו של שמיני עצרת: לעצור ולקלוט בפנימיות את הגילוי המקיף שנמשך בחג הסוכות. זה לא עוד יום של המשכת שפע, אלא קליטת השפע הקיים.

ואז מגיע שלב הצמיחה, שבו האדם זוכה לראות, לאחר ההשקעה הגדולה, את הניצנים הירוקים המבצבצים מהאדמה הגורמים לו שמחה גדולה ביותר. בשמחת תורה, מתחילים לראות את הצמיחה בעבודת ה' מכל השפע שנמשך עד כה, וזה גורם שמחה גלויה ובלתי מוגבלת.

השמחה האדירה של שמחת תורה בשעת ההקפות היא אותה הדביקות של יום הכיפורים בשעת הנעילה. הגילוי של הקב"ה הוא באותה עוצמה - ביום כיפור בתנועה של רוממות ועליה ובשמחת תורה בירידה לעולם, בצמיחה בפועל.

בארץ ישראל, שמחת תורה ושמיני עצרת חלים באותו יום, ושני התהליכים של הקליטה והתחלת הצמיחה קורים ביחד.

הושענא רבה - החרישה שלפני הקליטה

כהכנה לקליטה של שמיני עצרת, עוברים דרך 'הושענא רבה'. יום זה מצד עצמו הוא שייך לחג הסוכות, ונוהגים בו את כל מנהגי סוכות, וביחד עם זה נוהגים בו כיום של תשובה וחשבון נפש הדומה יותר לימים הנוראים.

הסיבה לכך היא, משום שיום זה מהווה הכנה לתחנה הסופית 'שבשמיני עצרת' - יום הקליטה הפנימית. וכמו הזרע הנזרע באדמה, שכדי שהתבואה תצמח כראוי לא די להניחו באדמה, אלא עליו להיקלט באדמה ולהתאחד איתה, וכדי שהקליטה באדמה תעבור בהצלחה, צריכים לחרוש לפני כן את השדה, ואם אין חרישה - אין קליטה ואין צמיחה. על פעולת החרישה נאמר שהיא 'מרפי ארעא', היא גורמת שהאדמה תהיה רפויה ורכה ותוכל לקלוט בתוכה את הזרעים החדשים.

כך הדבר בעבודת ה': כדי שהקליטה בשמיני עצרת תצליח, צריכים להכשיר את המוח והלב להיות ראויים לקלוט. זאת עושים על-ידי חרישה במובן הרוחני, שהיא שבירת החומרות והגסות שבלב והרפייתו, בעבודת התשובה והמרירות בהושענא רבה.

בפנימיותו לשנות את הנהגתו. ההמשכה של הסוכה היא בעיקר 'מקיפה'. בקיום מצוות ארבעת המינים אנחנו מורידים את השפע ה'מקיף' של סוכות ל'פנימיות', ולכן נוהגים על פי הסוד לברך על הלולב בסוכה ובכל נענוע להביא את ארבעת המינים לחזה - ללב.

שמיני עצרת ושמחת תורה - קליטת הגילויים באופן פנימי והתחלת הצמיחה

ההמשכה הפנימית מגיעה לשלמותה בחג שמיני עצרת - 'עצרת', מלשון עצירה וקליטה. כמו אדם הלומד, ומרוב סקרנות, הוא מתקדם הלאה בלימודו, כדי לדעת ולהבין דברים חדשים. אך כדי להצליח בלימוד עליו מידי פעם לעצור ולבחון את עצמו האם קלט והפנים את מה שלמד עד כה. ועליו לחשוב לא רק על התוכן שלמד, אלא מה הוא לומד מהתוכן,

הראש של השנה

קטעים מיוחדים בלשונם המקורית

המשפט כמה יהיה גילוי אלוקות לכל אחד

גילוי אלוקות לכל אחד ואחד מישראל בשנה שאחר ראש השנה, ועניין החיי נפש הוא עניין הוספת חיות אלוקות בנפש האלוקית, כמו על דרך משל בחיי הגוף על ידי המזון ניתוסף חיות וכה וחיזוק בגופו כמו כן חיי הנפש הוא מוסיף חיות שבנפש האלוקית והוא עניין ההתפעלות מאלוקות...

והנה כמו שבחיי הגוף יש חיי נחת וחיי צער, כמו שאנו רואים שיש מי שאינו עמל ומייגע את עצמו להשיג פרנסתו ואפילו הכי מרויח פרנסתו ברווח ויש איש אחר שהוא עמל ומייגע עד שימצא כדי פרנסתו

"כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה... חיי הגוף תלוי בחיי הנפש שיש לו בתפילה, כי לפי אופן קבלת חיי נפשו בתפילה כן נותנים לו חיי הגוף, והכל במידה על פי המשפט, כי גם חיי הנפש נותנין במידה ושיעור כפי שנמדד עפ"י המשפט בראש השנה כמ"ש "כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב" פירוש שבר"ה שופטין כמה יהיה בחינת

כל אשר לו. ובין כך הלך למדינה רחוקה עד שגם שם אביו לא נודע שם כלל. ובאמרו שהוא בן מלך פלוני, מלבד שאינם מאמינים לו, לא נודע כלל שם אביו. וכאשר ראה שכלתה כל תרופות תעלות להחיות את נפשו בצר לו, עלה בליבו לחזור למדינת אביו, אבל מחמת אריכות הזמן שכח גם לשון מדינתו, ובכואו למדינתו מה יכול לעשות מאחר שגם הלשון שכח? והתחיל לרמוז להם שהוא בן מלכם, והיה אצלם לשחוק, הייתכן שבן מלך אדיר כזה ילך קרוע ובלוי כל כך? והכו אותו על קדקודו, ונעשה מלא פצעים וחבורות ומכה טריה. עד שהגיע לחצר המלך והתחיל לרמוז להם שהוא בן המלך, ולא השגיחו עליו כלום, עד שהתחיל לצעוק בקול גדול בכדי שיכיר המלך קולו. וכשהכיר המלך קולו, אמר הלא זהו קול בני צועק מתוך דוחקו, ונתעורר אצלו אהבת בנו וחבקו ונשקו כו".

(הוספות לכתר שם טוב אות קצד)

כעבד אשר אין לו זמן או כבן הטרוד

"עיקר עבודת ראש השנה הוא בקבלת עול מלכות שמים, ולכן עבודת היום - גם בגדולים ובעלי צורה - בעבודה הנראית כמו פשוטה, באמירת תהלים כל הזמן ולמעט בשינה בשני לילות אלו ככל האפשרי, ולהזהר בדברים בטלים עד קצה האחרון, גם משיחות איזה שיהיו.

כהעבד אשר אין לו זמן אף רגע לשבות ממלאכת אדונו, או כבן הטרוד בשמחת קבלת פני אביו אשר במשך שנה לא ראה אותו פנים וירא מאוד כי לא יחטא במאור פניו של אביו. שזהו ענין התשובה דתקיעת שופר כמו שצווק: "אבא, אבא, רחמני והשיבני אליך"... בצעקת הלב, בדמעות נוזלים ונובעים מעצמן, כבעל יסורים גדולים ומלא מכאובים רחמנא ליצלן שאינו צריך שום התבוננות, הוא בוכה מאליו. והדמעות האלו משביעים אותו, ויש בהם גם שמחה. היתום מילל, והבן בוכה. שההפרש הוא - זה אין לו שום משען, והבן עם שאביו רחוק וצר לו מאד, מכל מקום יש לו אביו".

(רבי יוסף יצחק מליובאוויטש, אגרות קודש חלק 'א' עמוד תכה)

ובצמצום, כמו כן יש חיי נחת וחיי כו' בחיי הנפש. כי יש מי שהתפעלות שיש לו מאלוקות הוא מעניין ההשגה עצמה, היינו ממה שמתבונן ומשיג איך שהוא יתברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב והוא חלק ממנו ממש כמ"ש כי אתה אבינו כו', וגם משאר התבוננות כשמתבונן ומעמיק דעתו היטב אזי מההשגה שהוא משיג מתפעל בבחינת נחת ותענוג, והיינו חיי נחת פירוש שהוספת חיות והתפעלות שנתווסף בחיי נפשו הוא בחינת נחת.

וחיי צער הוא שבחינת נפשו האלוקית מתפעל מההיפוך היינו ממה שמתבונן איך שהוא יתברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב ממש והכל בטל אליו באמת והוא העיקר הכל כו' והאדם מרגיש בעצמו איך שהוא רחוק מיחודו יתברך שהיה ראוי להיות בטל אליו באמת והוא בהיפוך ונפרד ממנו יתברך ועושה מטפל עיקר כו' אזי מחמת הבוננות זה הוא נתפעל בבחינת מרירות על ריחוקו מאיתו יתברך ורוצה להבטל אליו יתברך באמת, זה הוא חיי צער שהתפעלות שהוא חיי נפשו הוא בבחינת צער ומרירות כנ"ל.

והנה גם בחינת החיות הנ"ל דהיינו חיי נחת וחיי צער בין בגוף בין בנפש הכל נמדד בראש השנה".

(מאמרי אדמו"ר האמצעי ספר דברים חלק ג' עמוד תתקס"ב)

הבן יחיד ששכח שפת המלך

"התקיעה בשופר בחינת קול פשוט שהיא צעקה פשוטה מתוך ועומק לבבועל היותו נפרד מה' אחד.. משל על זה בשם הבעש"ט ז"ל: למלך שהיה לו בן יחיד מלומד היטב שהיה חביב אצלו שכבת עינו ממש. ועלה ברעת האב ובנו שיסע למדינות אחרות ללמוד חכמות ולידע הנהגת בני אדם. אז נתן לו אביו המלך שרים ומשרתים והון רב שילך ויתור במדינות ואיי הים, למען יגיע הבן למעלה יתירה יותר מכמו היותו אצל אביו בביתו. ויהי ברבות הימים וכל אשר נתן לו אביו הלך על הוצאות הדרך מהצטרכות תפנוקיו שהיה מורגל, והעיקר במה שהוסיף תאוה על תאותו בענינים רבים, שעלה לו לזה הוצאה מרובה עד שמכר

אגרת התשובה

מתוך המבוא לספר החדש
אגרת התשובה עם ביאורי הרבי מליובאוויטש זי"ע
בהוצאת 'מעיינותיך'
אליהו אברהם קירשנבאום

חדש" בקשר שלו עם הקב"ה. מעתה הוא אינו אותו אדם שלא התייחס לציוויי הקב"ה ברצינות, אלא הוא אדם חדש - עבד של המלך המציית לכל מה שמצווים עליו.

עצם התשובה ושלימות התשובה

מבחינת התשובה עצמה, מה שנעשה בעבר אינו נוגע. הבכיות, התיקונים, אפילו החרטה והיודוי אינם נוגעים לעצם עניינה שהוא: לחשוב על העתיד. לדאוג שמכאן ולהבא להתנהג כעבדו של המלך הקב"ה, על ידי קיום כל מצוותיו. ההחלטה הזו לשנות את העתיד - היא המשנה את "שמו" של האדם מרשע לצדיק, והיא זו ששוברת את ה"מחיצה של ברזל" המפסיקה בין הרשע לאביו שבשמים.

משמעות זו לתשובה ייתכן שהיא נראית "פשוטה" יותר מהסיגופים והבכיות, אולם ודאי וודאי שהיא משמעותית וחשובה יותר: הפירוש הפשוט של המילה תשובה הוא - לשוב אל ה'. והיאך שבים אל ה'?" על ידי קיום מצוותיו! הדבר שמקרב את היהודי אל הקב"ה יותר מכל הוא קיום רצונו, המצוות.

אחר כך, לאחר עצם התשובה, כאשר היהודי כבר חזר אל הקב"ה, אזי ישנה "שלמות התשובה" שהיא העיסוק בהסרת פגמי העבר. דבר זה נעשה על ידי החרטה והיודוי כפי שיבואר בפרק א'; ישנה גם "דרך האמת והישר לבחינת תשובה תתאה" שהיא המעמיקה את החלטת האדם לשוב אל ה' ומקבעת אותה בנפשו, כמבואר בפרק ז'; ובנוסף, בשביל להגיע למצב של ריצוי מושלם כלפי הקב"ה,

בין החידושים הרבים המתגלים ללומד את אגרת התשובה שבספר התניא בעיון, יש לציין לכמה נקודות כלליות ועיקריות, השייכות למהותה של התשובה.

לעיתים נדמה בטעות שעשיית תשובה קשה כקריעת ים סוף. יש החושבים שתשובה נכונה דורשת תעניות, סיגופים, ניתוק מוחלט מצורכי הגוף הגשמיים והם מציירים בעיניהם את בעל התשובה ה"אמיתי" כ"איש קדוש" ומופרש; יש החושבים שתשובה אמיתית היא כאשר ישנה התעוררות חזקה של הרגשות שבלב - "רעותא דלכא" להיכלל באלוקות; ויש המציירים את התשובה כדבר המלווה בצער גדול ובבכיות מעומקא דלכא על גודל הפגמים שהאדם עשה לעצמו בעוונותיו.

אולם אדמו"ר הזקן מציג מיד בפתיחת ה"אגרת", לאחר הקדמת הברייתא העוסקת בחילוקי הכפרה, גישה שונה לחלוטין. לשיטת אדמו"ר הזקן, התשובה עצמה - זו היוצרת את השינוי הגדול ביותר שיכול להתחולל ביהודי - המהפך מרשע לצדיק, ממות לחיים, היא דבר הרבה יותר פשוט: "מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד!" ההחלטה שיהודי מחליט לעזוב את דרך החטא - "לכל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית', ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במצות עשה הן במצות לא תעשה", החלטה שיכולה להיות בהבזק מחשבה, הרהור תשובה, היא התשובה.

יותר מכך: התשובה עצמה אינה קשורה לחיטוט של האדם בפגמי העבר והתיקון עליהם. עניינה של התשובה הוא - שמכאן ולהבא היהודי פותח "דף

העצמי שבנשמה, מה שהיא מאוחדת עם הקב"ה בתכלית.

ועל כך מביא אדמו"ר הזקן משל בפרק ח' מ"אדם הנופח ברוח פיו", שיש בזה שני מצבים: לאחר הנפיחה, שאז הרוח נעשית בכחינת מציאות; ולפני שהאדם נופח בפיו שאז הרוח "מיוחד בנפשו" ממש. וכך גם בנשמה, עליה נאמר "ויפח באפיו נשמת חיים", ישנם שני מצבים-עניינים: יש את דרגת הנשמה כפי שהיא לאחר "שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם", שעל ידי כך היא נעשית בכחינת "מציאות"; ויש את דרגת הנשמה כמו שהיא "מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה".

תשובה תתאה ותשובה עילאה

שתי בחינות התשובה שייכות לשתי הדרגות שבנשמה:

העבודה של תשובה תתאה היא ההתעסקות עם בחינת הנשמה כפי שהיא יורדת ומתלבשת בגוף האדם ונעשית בכחינת "מציאות". תוכן העבודה הוא - שהחלק הגלוי והחיצוני שביהודי, מה שהוא נעשה "מציאות אדם", יהיה בטל לגמרי אל הקב"ה. באופן כללי זוהי העבודה של "עזיבת החטא" וקבלת עול מלכות שמים (בדוגמת עבד, שעל אף היותו מציאות אחרת מהאדון, בכל זאת הוא בטל אל האדון ומקיים את כל מצוותיו).

ואילו העבודה של תשובה עילאה היא ההתעסקות בהתעוררות וגילוי העצמיות של הנשמה, מה שהיא מיוחדת בעצם עם הקב"ה בתכלית ההתאחדות. דבר זה בא לידי ביטוי בכך שהיהודי מרגיש בגלוי שהקשר עם הקב"ה הוא מהות חייו (בדוגמת הבן הקשור עם אביו בעצם מציאותו).

דביקות זו של התשובה עילאה אינה רק התמסרות מוחלטת של היהודי לקיום הרצון העליון ככל שיצטווה, עד שכל ענייניו נעשים אך ורק בהתאם לרצון זה, שהרי במצב זה הוא עדיין בכחינת מציאות בפני עצמו, אדם העושה ומקיים רצונו של הקב"ה; אלא מדובר בדביקות נעלית הרבה יותר: היהודי מתבטל ומתאחד לגמרי עם הקב"ה, בדוגמת ההבל כפי שהוא "מיוחד בנפשו" של האדם לפני הנפיחה. תשובה זו אינה על חטאים; אדרבה, היא מתחילה רק אחרי שנטהר היהודי מחטאיו על ידי התשובה תתאה. יתירה מזו: אפילו צדיק, שלא חטא מעולם, ועול מלכות שמים שורה עליו בשלמות, שייך לתשובה זו.

ניתן לומר, שתשובה זו היא מהדרגות הגבוהות

למהדרין מן המהדרין, ישנו עניין התעניות המבואר בכתבי האריז"ל, ובדורותינו - דבר זה נעשה על ידי פדיית התעניות בצדקה, כמבואר בפרקים ב'ג'. אך כל אלה הם דברים נוספים על התשובה עצמה, שהיא "עזיבת החטא בלבד", והיא זו שמחזירה את היהודי אל אביו שבשמים.

שתי דרגות בנשמה

בהמשך ה"אגרת", בפרק ד', מביא אדמו"ר הזקן את פירושו הזוהר למילה תשובה: תשוב - ה'. להשיב את הה"א של שם הוי' למקומה. כשם הוי' יש שתי ההי"ן: ה"א תתאה, תחתונה, וה"א עילאה, עליונה. וגם בתשובה יש שתי דרגות: תשובה תתאה שהיא השבת ה"א תתאה, ותשובה עילאה שהיא השבת ה"א עילאה.

להבנת העניין מקדים אדמו"ר הזקן ומבאר באריכות, את מעלתן העצומה של נשמות ישראל על שאר הנבראים. תמצית הדברים היא: שאר הנבראים חיותם מגיעה מ"חיצוניות החיות" האלוקית - שם אלוקים; ואילו מהותם של נשמות ישראל היא "פנימיות החיות" האלוקית - שם הוי'.

ההדרגה העיקרית בנושא זה כאגרת התשובה היא שמהות עצמית זו - "פנימיות החיות" של הקב"ה, היא המהות הפנימית של היהודי כפי שהוא בעולם הזה בגוף הגשמי! עצמיות האלוקות היא תמצית חייו של איש הישראלי.

אלא שמהות עצמית זו, ירדה והצטמצמה בסדר השתלשלות של צמצומים, עד שצורתה החיצונית של הנשמה, זו שביכולתה להחיות את הגוף הגשמי, נעשתה בכחינת "מציאות". אולם גם אז המהות הפנימית של הנשמה, גם של בחינה זו המתלבשת בגוף, היא "פנימיות החיות" האלוקית. ולכן, כשם שישנן ד' אותיות בשם הוי', כך גם בנפשו של היהודי, כפי שהוא למטה בעולם הזה, ישנן ד' אותיות אלה. (ובמקום אחר מבואר, 'שד' האותיות של שם הוי' באות לידי ביטוי גם בצירוף גופו הגשמי של היהודי!). במילים אחרות:

שני צדדים לנשמה: הפנימיות שלה היא - היותה מאוחדת לגמרי עם הקב"ה; והחיצוניות שלה היא הצורה החיצונית שנעשתה בה - היותה בכחינת "מציאות", נשמה של אדם שחי בעולם הזה.

שני חלקים אלה שבנשמה, שייכים, באופן כללי, לשתי ההי"ן שבה: ה' תתאה מבטאת את חלק ה"מציאות" של הנשמה, מה שהיא נעשית מציאות אדם בעולם הזה; וה"א עילאה מבטאת את החלק

1. ספר המאמרים תרכ"ט לאדמו"ר המהר"ש ע"מ קצו ואילך.

כלומר: כל "הרחבת הביאור" בנושא תשובה תתאה ותשובה עילאה הובא כאן בכדי ש"התחלת מצות התשובה", שהיא "עזיבת החטא בלבד", תהיה כראוי - "באמת ובלב שלם"!

דבר זה מלמד, שעל אף ריחוק הערך העצום בין התשובה על החטא לבין התשובה עילאה השייכת גם לצדיקים גמורים, מכל מקום ישנה שייכות ביניהם.

נקודה זו מתחדדת ומוסברת בהרחבה בביאורי

הרבי זי"ע על אגרת התשובה. תמצית הדברים היא, שכאשר התשובה על החטא - ההחלטה לעזוב את החטא ולשוב אל ה' על ידי קבלת עול מלכותו - נעשית לאור "הרחבת הביאור" בעניינה של התשובה עילאה, במהותו האמיתית של היהודי, בקשר המיוחד שלו עם הקב"ה ובמשמעותן של העבירות - ההחלטה לחזור ולעבוד את הקב"ה על ידי קיום כל מצוותיו תהיה עמוקה ופנימית לאין ערוך!

מלבד זאת שהעבודה בדרך זו נעשית מתוך חיות ותענוג בגלל הבנתו במעלת מהותו הפנימית, הרי שדבר זה עצמו מחזק את גוף התשובה עצמה. ההחלטה שלא לחזור לדרך החטא, לפריקת העול, נקבעת על ידי כך בעמקי נשמתו. הוא יודע שהוא לא מציאות של אדם זר המבטל עצמו כלפי המלך, אלא "עזיבת החטא" והקבלת עול מלכות הם "התנוצצות" של עצמיות הנשמה שלו המאוחדת בתכלית עם עצמיות האלוקות.

זו הסיבה שבמאמרים, בשיחות ובמכתבים, מדגיש הרבי זי"ע, שכבר בתחילת התשובה על היהודי להעמיד עצמו בתנועת הנפש של תשובה עילאה שהיא מתוך "שמחה רבה". בנוסף לכך ש"בדורותינו צריכים התחזקות והתעוררות יתירה, ולכן עבודת התשובה היא מתוך שמחה דווקא"⁴, הרי שבעומק הדברים, כבר בתחילת התשובה, בשלב בו צריך היהודי להתנתק מחטאיו, מתנוצצת הפנימיות של התשובה - "תשובה ה' עילאה", שעניינה הוא לא רק יציאה מהעבירות שזהו חזרה למצב הנשמה כפי שנבראה, אלא בעיקר - שיבה לשורשה הראשון לפני ירידתה לעולם הזה.

תיקון לפגם הברית

נקודה זו של קישור שתי דרגות התשובה, בולטת בעניין התיקון לפגם הברית המבואר באגרת התשובה. פגם זה, בשונה משאר עבירות, פוגם במוח, והוא פוגם גם בבחינות הנשמה הגבוהות יותר, כמבואר בפרק ט'. לכן, שלמות התיקון על פגם זה הוא על ידי העבודה של תשובה עילאה הנעשית מתוך כוחות

ביותר בעבודת ה', והיא מבטאת את אחד מחידושיה הגדולים של החסידות. כמבואר בלקוטי תורה², ש"העולם טועים לומר דרוקא אנשים פחותי הערך ובעלי עבירות הם הם הצריכים לתשובה, והאמת אינו כן", אלא ה"תשובה היא להשיב נפשו . . אל מקורה ורשעה . . ולכן ניתקנו עשרת ימי תשובה ויום הכפורים גם לצדיקים גמורים . . והוא בחינת תשובה עילאה"³.

גם הצדיק, ביטולו ושעבודו לקב"ה כנשמה בעולם הזה, אינם דומים כלל לאיחוד של נשמתו עם הקב"ה למעלה, קודם ירידתה למטה להתלבש בגוף הגשמי, ועל אחת כמה וכמה כפי שהיא מאוחדת עם הקב"ה "בטרם שנפחה". קודם ירידתה הייתה הנשמה מאוחדת עם הקב"ה לגמרי, ואילו לאחר ירידתה היא נעשית בבחינת "מציאות". למרות הביטול הנעלה של הצדיק, בכל זאת ב"דקות דקות" הוא עדיין בבחינת "מציאות". בדוגמת העבד, שלמרות ביטולו הנעלה הוא אינו דבר אחד ממש עם האדון. וזהו עניינה של התשובה עילאה: להביא את היהודי לדרגת הדביקות של נשמתו כפי שהיא לפני הירידה והצמצומים שנעשו בה, שאז היא מאוחדת לגמרי עם הקב"ה.

לכן מבואר בפרק י', שתשובה תתאה שייכת לתנועת הנפש של הכנעה ומרירות כיוון שעניינה הוא היציאה מהמיצר של החטאים והעוונות; ואילו תשובה עילאה היא "בשמחה רבה" כיוון שעניינה הוא - חזרת הנשמה לשורשה הראשון.

תשובה עילאה לכל יהודי

הדגש הגדול של אדמו"ר הזקן ב"אגרת" זו, אינו רק בביאור מהותו העצמית של היהודי עד שגם לאחר שהוא נטהר מחטאיו, ואפילו לצדיק שלא חטא מעולם, ישנו סדר שלם של עבודת התשובה עילאה להגיע לדבקות הנפש בה' כפי שהיא "בטרם שנפחה"; ממבנה ה"אגרת" עולה, שההדגשה העיקרית בה הוא בכך שדרגה עמוקה ונעלית זו שייכת, במובן מסוים, לכל יהודי, גם זה שאינו שייך לעבודה נעלית זו במובנה המלא, ואפילו זה שנמצא בתחילת עבודת התשובה על החטא שבירד.

דבר זה מודגש בלשון אדמו"ר הזקן בתחילת הביאור בפרק ד': "אמנם התחלת מצות התשובה ועיקרה, לשוב עד ה' באמת ובלב שלם, ההכרח לבאר היטב בהרחבת הביאור . . מה שכתוב בזה הקדוש בביאור מלת תשובה על דרך הסוד".

2. ס. ד.

3. שם טו, ג.

4. מאמר ד"ה מרגלא בפומיה דרבא תשמ"ו.

נעלים אלו של הנשמה. וכפי שמביא אדמו"ר הזקן מה"ראשית חכמה" שדברי הזוהר ש"תשובה לא מועלת לפוגם בריתו" היינו תשובה תתאה אבל תשובה עילאה מועילה. אבל לפי ביאורו של הרבי זי"ע, גם התיקון לפגם זה נעשה בעצם על ידי תשובה תתאה; אלא שלשם כך נדרש שהתשובה תתאה תהיה מחוברת לעניינה של התשובה עילאה. התשובה תתאה צריכה להיעשות מתוך תוקף ההתקשרות בקב"ה של התשובה עילאה, כמו שמוסבר באריכות בביאור פרק ט'.

מעניין לציין: באחד המאמרים⁶ הזכיר הרבי בקצרה ובהבלעה, שהטעם להתעוררות הגדולה בעניין לימוד אגרת התשובה הוא בכדי לתקן עניין זה. ובהזדמנות אחרת אמר, שכל עניינה של אגרת התשובה הוא בכדי לתקן פגם זה!

במילים אחרות, על פי הנ"ל אולי ניתן לומר זאת כך: מטרת העיסוק באגרת התשובה היא לקשר את כללות עבודת ה' של היהודי עם עצמיות נפשו.

משכיל על דבר ימצא טוב

לפעמים, יהודי מחכה שמשהו יעורר אותו לתשובה. הוא מחכה שמא בשעת אמירת הסליחות, בראש השנה, או באחד השלבים של עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים יגיע גל של התעוררות שיציף את לבו. לפעמים זה קורה יותר, ולפעמים פחות.

תשובה היא התעוררות באדם להשתנות. להתרומם לרמה אחרת; להתעלות לרביקות עמוקה יותר בקיום רצון ה'. דבר זה אינו קורה מאליזו. בן-אדם אינו משתנה לפתע פתאום. ממה נפשך: אם הדבר הוא כבר ברצונו ואליו הוא חותר כל העת - אין זה שינוי אמיתי; בלאו הכי הוא כבר עסוק בעניין זה. ואם זה אכן משהו שמעל למציאותו וכעת הוא אינו רוצה בו - מדוע פתאום יעשה השינוי והוא כן ירצה בו?

גם בנושא זה חסידות חב"ד מסבירה כדרכה, שבכדי לפעול שינוי אמיתי יש צורך בהתבוננות. שינויים פנימיים ואמיתיים לא נעשים מאליהם. אם יהודי רוצה שהאמת תפעל על תודעתו - עליו ללמוד עליה, לחשוב עליה ולהתבונן בה.

אם כן, כאשר יהודי רוצה ללכת בדרך התשובה מלמטה למעלה, ולא להמשיך ולחכות להתעוררות זמנית שתבוא עליו מלמעלה באתערותא דלעילא, עליו ללמוד את ענייני התשובה, להבינם היטב ולחשוב עליהם, ובודאי הדברים הנלמדים יפעלו, ברמה זו או אחרת, את פעולתם.

באחת ההתוועדויות⁶, עמד הרבי זי"ע על המשפט המסיים את אגרת התשובה "ודעת לנכון נקל, ומשכיל על דבר ימצא טוב", וביארו כך: תחילה לכל מזכיר אדמו"ר הזקן את כוח ה"דעת". על היהודי לדעת שעיקר עבודת התשובה הוא על ידי הדעת. העמקת הדעת - היא המפתח לתשובה. על ידי העמקת הדעת עבודת התשובה נעשית באופן "נקל" יותר.

בהזדמנות אחרת אמר הרבי⁷, שכשם שחזו"ל אומרים "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", כך גם בנוגע ללימוד אגרת התשובה, שהיא "הלכות תשובה" כפי שהן מתבארות בספר התניא, ה"תורה שבכתב" של פנימיות התורה - שעל ידי הלימוד בה, הרי זה "כאילו" היהודי עושה תשובה בפועל!

נראה שמלבד הכוח הסגולי, כוח התורה, הפועל "לצרף" את לימוד ההלכות למעשה עד שייחשב לאדם "כאילו" עשה את הדבר בפועל - יש בכך גם הסבר הגיוני מסוים:

אמנם רק הפעולה במעשה ממש היא המביאה את הדבר לידי פועל, אולם כבר במחשבה אודות הדבר - האדם מתקשר ומתחבר אליו. וכדברי הבעש"ט הידועים: "במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא". כאשר אדם עסוק בהבנת עניין ומחשבתו עסוקה ו"מקיפה" אותו - במובן מסוים הוא נמצא שם! בדרך כלל גם מתעורר רצון ושאיפה להתקרב אל הדבר, וזה עצמו מהווה קשר נפשי לעניין.

וכך גם בענייננו: כאשר יהודי לומד ומתעמק בענייני התשובה, אפילו בדרגות הגבוהות שבה, נפשו מתקשרת ומתחברת לעניין. לכל הפחות האמת ידועה ונרגשת במוחו, ואלהיה הוא שואף.

יתירה מזו: באותה הזדמנות הוסיף הרבי והזכיר דבר נוסף: ישנו פסק דין בגמרא הקובע ש"תלמוד מביא לידי מעשה" (קידושין מ, ב). אם כן, הלימוד ב"הלכות תשובה", בודאי גם יביא, ברמה כזו או אחרת, לעשיית התשובה בפועל.

כאשר יהודי לומד ומתבונן במשמעות עניין התשובה על פי פנימיות התורה, ומשתדל לקרב עצמו אליה בפועל ממש, או אז בימים הנוראים בהם ישנו "קירוב המאור אל הניצוץ", ולבו של כל יהודי מתעורר בתשובה - התעוררות התשובה היא עמוקה ופנימית הרבה יותר. היא לא התעוררות רגעית בלבד, אלא היא מותירה ביהודי רושם עמוק, ואם הוא מחבר אותה להחלטות מעשיות - לשוב אל ה' ולהוסיף ולהדר יותר בקיום מצוותיו בפועל - הרושם ממנה נשאר לאורך זמן.

6. ראה ביאורי הרבי בשיעורים בספר התניא עמ' 1303.

7. ראה ביאורי הרבי שם עמ' 1165.

5. ד"ה היושבת בגנים תשכ"ט.

מי יחיה ומי ימות

"כל הקהל, הנכם עדים שבפני ספרי התורה הקדושים אני מקבלת על עצמי בדעה צלולה ובאלה ובשבעה, שאני דבורה לאה בת שטערנא מחליפה את אבי רבי שניאור זלמן בן רבקה, שהוא ישאר בחיים"

סיפור הסתלקותה של הרבנית דבורה לאה בת אדמו"ר הזקן וחינוך בנה אדמו"ר הצמח צדק על ידי אדמו"ר הזקן

לחרר, הנכד הפעוט בן השנתיים ותשעה חדשים, הרבי ה"צמח צדק", ובראותו את סבו האהוב עליו שוכב על הרצפה, השליך עצמו עליו בצעקה, "סבא סבא". רבנו הזקן פתח עיניו קדשו וראה איך נכדו הפעוט מושיט כלפיו את ידיו הקטנות וצועק: "סבא, סבא, החזק בידי וקום". תפס רבנו הזקן בידי נכדו, באמרו "הב לי ירך" וקם, בהפטירו: "זה ינחמנו".

בחדש אלול צוה רבנו הזקן להכניס את משתו של הנכד הפעוט לחדרו, באמרו, "חבל שישכח מה שלמדו אתו, ותורה לשמה ילמד על ידי עבודה ויגיעה".

בערב ראש השנה תקנ"ג, ברך רבנו הזקן את הנכד, שלא תקשה עליו עבודתו להגיע לדרגה הנעלית של "נשמת אדם תלמדנו".

קטרוג שמיימי

עבודתו, במסירות נפש, של רבנו הזקן במשך שמונה עשרה שנה (תקל"ד - תקנ"ב) בחינוכם והדרכתם של חסידיו חב"ד, עוררה קטרוג גדול למעלה ורבנו הזקן היה זקוק למליצי יושר ולמעוררי רחמים.

כפי הידוע, שלח אז רבנו הזקן שלוחים מיוחדים ל"אהלי הקודש" של מורנו הבעש"ט במזיבוז ושל הרב המגיד ממזריטש באניפאלי, כן הודיע על כך

דוע ששנת תקנ"ב, היתה שנה קשה מאד לרבנו הזקן. במשך חדשים מרובים, החל מראש השנה תקנ"ב עד חג השבועות, לא ידעו אף בני ביתו, הרבי האמצעי וזקני המקורבים, מיסוריו הקשים של רבנו הזקן.

בחג השבועות, התוועד רבנו הזקן כרגיל בסעודת החג, ושח אדות מורנו הבעש"ט - יום הסתלקותו של הבעש"ט הוא בחג השבועות - אלא שבשיחתו היתה מורגשת מרירות פנימית עמוקה. רבנו הזקן היה שרוי בדבקות עצומה, פני הקודש היו גלויים ורק עיניו קדשו היו סגורות. שפתיו רחשו-לחשו ומעיניו זלגו נטפי דמע על לחייו.

מרצינותו ומרירותו שהיו נסוכות על פני קדשו, הבינו כל הנוכחים, שהוא לוחש תפלה ומעורר רחמים, וכולם הרגישו שהבעש"ט והרב המגיד ממזריטש נמצאים אותה שעה באותו חדר.

לפתע קם רבנו הזקן ממקום מושבו ואמר בקול בוכים:

"סבא [אדמו"ר הזקן היה קורא את הבעש"ט בשם "סבא"] ורבי [המגיד ממזריטש] עוררו נא רחמים רבים בעדי, בעד תלמידים, בעד מקושרים ובעד תורתכם, אוי אוי, גוואלד, גוואלד, אבינו שבשמים חוס ורחם עלינו" - נפל והתעלף עמוקות.

הנאספים התרגשו. כל בני הבית, הרבנית והבנות באו במרוצה, הבהילו את יונה הרופא, ובתוך כך נכנס

לחבריו תלמידי החבריא קדישא ושלח פדיון נפש מיוחד לרב הצדיק רבי נחום מצ'רנובל.

באחד הימים מסר רבנו הזקן לבתו הרבנית הצדקנית דבורה לאה, אם ה"צמח צדק", על הכוונות שכיוון בקריאת שמה דבורה לאה, וסיפר לה כל פרשת הענין בגודל עבודתו בענין התפשטות תורת רבותיו הקדושים והמצב הטוב אשר תהלה לא"ל הענין מתקבל בהצלחה גדולה, אבל גירא בעינא דשיטנא ואשר נפסק עליו למעלה... הוא אמנם חושב שההמשכות בעולם התחתון יוכלו להימשך גם מהעולם העליון, אלא שאין זו הנהגה של 'תיקון' והוסיף שהוא מרגיש ששעה כבודה היא והקטרוג גדול מאד ויצטער על מצב החסידים ותורת הבעש"ט. הרבנית דבורה לאה לא ענתה כלום והלכה לה, כעבור זמן מה חזרה ואמרה לו שעל כך אסור להסכים.

הרבנית דבורה לאה הבינה שהמצב איום ונורא ואשר בתוצאותיו תלויים חיי של אביה רבנו הזקן. ימים אחדים היתה כמבולבלת מכל אשר שמעה, ותחליט שמחוייבת היא לגלות את הדברים לפני יחידי סגולה כדי להתייעץ אתם. וגמרה בלבה למסור את חייה בעד חיי רבנו הזקן.

אני מחליפה את אבי

הרבנית דבורה לאה קראה אליה שלשה מזקני החסידים, רבי משה מייזליש, רבי פנחס רייזעס ורבי משה ווילנקר, ותדרוש מהם שיבטיחו לה לשמוע ככל אשר תצוה עליהם ואשר ישבעו לה בשבועת אומן בכל החומר שבדיני התורה שהכל ישאר בסוד גמור עד שאפשר יהיה לגלות.

האריות הללו, אם כי היו אבירי הדעת ואדירי הלב, בכל זאת התרגשו מאד ואמרו לה שצריכים הם להתיישב בדעתם תחלה, בינם לבין עצמם, אם יכולים הם להסכים לתנאים שהתנתה ובקשו שהות של יום אחד.

בימים ההם היה רבנו הזקן סגור בחדרו יותר מכפי הרגיל, ואף החסידים המקורבים ביותר לא יכלו להיכנס לחדרו - ל"גן עדן העליון" כפי שקראו חסידים לחדרו - השינוי בהנהגתו הראה לדעת ששעת צרה היא, עת מצוקה, אבל מהי הצרה ובמה אפשר להועיל לה או לעשות לביטולה - איש לא

ידע.

שלשת הנבחרים התוועדו ביניהם פעמיים במשך היום והחליטו להמשיך בהתייעצותם במשך כל הלילה כדי לשקול בדעתם אם יכולים הם למלא אחרי התנאים שהתנתה עמהם.

הם התוועדו ביניהם, התבוננו במצב ובינו נאמנה שהרבנית דבורה לאה בת רבנו הזקן, יודעת מכל הנעשה יותר מאשר יודעים הם, ומשום כך מוכרחים הם למלא אחרי כל תנאיה. ובהחלטה זו באו אליה בזמן שקבעה להם.

הרבנית דבורה לאה קבלה אותם בסבר פנים יפות, ופתחה ואמרה:

"כולנו חסידי אבינו רבנו אנחנו, וכולנו מחוייבים למסור את נפשנו בפועל ממש בעבור אבינו רבנו ובעבור תורתו, תורת הבעש"ט!" - היא פסקה מלדבר ופרצה בכי.

לשמע דברים אלה, התרגש החסיד רבי משה מייזליש, עמד ממקומו בבהלה, ואמר:

"מה אתם בוכים, אמרו לנו מה הדבר הזה, אנכי הראשון ההולך למות באש או במים בעבור רבנו הגדול, בעבור תורת הבעש"ט, הגידו לנו מה לעשות, אנכי אלך בשמחה, בשמחה ובטוב לבב מרב כל, כאשר ביאר לנו רבנו הזקן".

"ראשית דבר - ענתה הרבנית דבורה לאה - אני דורשת מכם להישבע בשבועה חמורה, שאין לה הפרה, שתקיימו ככל אשר אומר לכם, והשבועה תהיה רק על דעתי, כי הרי אינכם יודעים מה אומר לכם, ובכן הישבעו שבועה חמורה על פי התורה שאין לה הפרה כלל, גם בדבר שנוגע בנפש אדם".

לשמע דברים אלה, הנה גם החסיד רבי משה ווילנקר - שהיה ידוע לבעל מוח מבהיל ואדיר לב והיה מופלא במתינותו - התרגש מאוד ויאמר, כי דבר כזה יש לעשות בשיקול הדעת ובמתינות גדולה, וכי ירא הוא להסכים על כך.

רבי משה מייזליש ורבי פנחס רייזעס לא רצו להוסיף ולהימלך בדעתם, באמרם: "הרי החלטנו כבר למלא אחרי כל התנאים", והשנים הכריעו את השלישי ויסקימו וישבעו שבועה חמורה על פי התורה.

"עתה - אמרה הרבנית דבורה לאה - הנני ממנה

**מרצינותו ומרירותו שהיו
נסוכות על פני קדשו, הבינו
כל הנוכחים, שהוא לוחש
תפלה ומעורר רחמים,
וכולם הרגישו שהבעש"ט
והרב המגיד ממזריטש
נמצאים אותה שעה באותו
חדר**

פתחה את דלתותיו והכריזה: "כל הקהל, הנכם עדים שבפני ספרי התורה הקדושים אני מקבלת על עצמי בדעה צלולה ובאלה ובשבעה, שאני דבורה לאה בת שטערנא מחליפה את אבי רבי שניאור זלמן בן רבקה, שהוא ישאר בחיים".

מה עושים בילד בן שלש

בליל ראשון של ראש השנה אחרי התפלה, יצא רבנו הזקן, ובניגוד לנוהגו שלא לדבר כלל כליל לראשון של ראש השנה, שאל היכן נמצאת דבורה לאה. כשראה אותה התחיל לומר לה "לשנה"... ואך הספיק לומר התיבה "לשנה", קפצה הרבנית דבורה לאה ואמרה לאביה, "לשנה טובה תכתב ותחתם, אבא, אל נא תדבר"... למחרת, ביום שני של ראש השנה, אמר רבנו הזקן חסידות עד הברלה - רבנו הזקן היה אומר דא"ח בשני הימים של ראש השנה - ואחרי הברלה קרא את בתו הרבנית דבורה לאה ואת בעלה רבי שלום שכנא לחדרו, רבי שלום שכנא עמד ליד הכותל ובכה, באמרו "מה עושים בילד בן שלש, ועוד ילד כזה"... ביום שני של ראש השנה, חלתה הבת דבורה לאה, ובצום גדליה - ג' תשרי תקנ"ג - נסתלקה לעולמה בדעה צלולה עד הרגע האחרון.

בקשתה האחרונה מאביה היתה שיחנך וידריך את בנה יחידה. רבנו הזקן הבטיח לה למלא בקשתה ואמר לה: "בנך מנחם, נוחם הוא לי, נוחם יהיה לך ונוחם יהיה לישראל".

בהערכה גדולה ובחרדת קדש הזכירו כל החסידים את שם בת רבנו הרבנית הקדושה, כי כל אחד ידע היטב שמשירות נפשה ואצילות רוחה הצילו את אילנא דחיי.

החסיד רבי אליהו ראובן - בעל מדריגה, למדן ומקובל, אשר רבנו הזקן אמר עליו שמאיר בו אור הנשמה בהתגלות - החזיק את הילד על ידיו בשעת הלוייה, רבנו הזקן אמר את הקדיש הראשון ואחריו אמר קדיש יתום הפעוט יחד עם רבי אליהו ראובן. במשך ימי השבעה התפלל רבנו הזקן בעצמו לפני התיבה כל שלשת התפלות, והיתום הפעוט אמר את הקדישים.

אתכם לבית דין ואתם תקבלו על עצמכם להיעשות לבית דין, לפסוק הלכה למעשה על פי גזירת חוקי ודיני תורתנו הקדושה".

"שלשים שנה - אמרה בשם אביה - צריך האילן הטוב לעידוד ולניכוש עד שיתן פריו מאז היותו אילן. תורת מורנו הבעש"ט ומורנו הרב המגיד ממזריטש זה עתה נהייתה לאילנא דחיי, ועתה נתעורר הקטרוג הנורא העלול לגדע את הכל. רוצה אני לחיות - המשיכה בשם אביה - כי כך מחוייב האדם על פי התורה, אבל עוד יותר רוצה אני לעדור ולנכש את האילן הזה שיתן את פריו עד כי יבוא שילה. מורי הרב המגיד נ"ע אמר לי שיבואו זמנים קשים ורעים והבטיח לי שבכל עת יעזור לי, ראיתי את מורי ואת רבו - הבעש"ט - אבל פניהם היו שחורות, סימן שתורתם בסכנה ואתה הוא כי..."

"מעיינות מים נפתחו - מספר

החסיד רבי משה ווילנקר - בהלה אחזה

את כולנו ונבכה בכי רב ודעתנו מתבלבלת".

"ובכן - סיימה הרבנית דבורה לאה - החלטתי לתת את חיי תמורת חיי אבי, רוצה אני להיות כפרתו, אני נותנת את ימי חיי לאבי, אני הולכת למיתה ואבי ילך לחיים טובים וארוכים בשביל להחזיק את האילן אשר נטע, ויעדרו וינכשו, ובזה אזכה גם אני בתורת אבי".

•••

במוצאי שבת סליחות, ערב "זכור ברית", קרא רבנו הזקן אליו אחרים מקשישי התלמידים וסיפר להם על המצב הרציני של הקטרוג ושיש לו יסוד לחשוב שבראש השנה יעבירו המקטרגים את קטרוגם מהחסידות עליו. רבנו הזקן בקש מהם לעורר רחמים וכן לעשות סדר כיצד ומי יעזור לבנו הרבי האמצעי, בהנהגת והנהלת החסידים ועיני החסידות.

בערב ראש השנה, במלאת לרבנו ה"צמח צדק" שלש שנים, סדר רבנו הזקן את התספורת הראשונה של הנכד והניח לו פאות הראש וברכו בהנחת ידיו הקדושות על ראשו.

באותו יום אחרי תפלת מנחה, נכנסה הרבנית דבורה לאה לאולם המנין הקטן בו נכחו אז בני בית רבי ויחידיו סגולה מבין התלמידים הקשישים שהיו שקועים אותה שעה באמירת תהלים.

הרבנית דבורה לאה ניגשה אל ארון הקודש,

התפלה עד הקדיש דרבנן שאחרי לימוד משניות על ידי רבנו הזקן.

ידוע שרבנו הזקן היה מדייק בדרך כלל - פרט לזמנים מסויימים - בסדר של כהן, לוי וישראל, ואילו בקריאת הפרשה באותו יום חמישי פרשת האזינו, י"א בתשרי תקנ"ג, לא שמר רבנו הזקן את אותו סדר, והורה לשמש החסיד ר' ברוך שלמה לקרוא אותו, את רבנו הזקן, במקום

כהן, לקריאת פרשת "הצור תמים"

במקום לוי - את הרב הצדיק רבי

שלום שכנא, חתנו ואבי הילד,

ולקריאת פרשת "זכור ימות

עולם" - את הילד בנוסח זה:

מנחם מענדל בן הרב רבי

שלום שכנא וכן דבורה לאה

ואת רבי אברהם ב"ר שמשון.

את הפרשה זכור ימות

עולם, קרא רבנו הזקן

בהתעוררות מיוחדת. "כל

מילה - סיפר רבי אברהם מלמד -

חדרה לראש וללב, ובקראו הפסוקים

"ימצאהו בארץ מדבר כו' יסובבנהו

יבוננהו יצרנהו כאישון עינו" - התגלגלו שתי

טיפות דמע גדולות מעיניו של הרבי הזקן על הגליון התחתון של ספר התורה, והרגשתי שברכי כושלות".

אחרי התפלה, הורה רבנו הזקן לעטוף את הילד

בטלית, שלא יראה שום דבר, ולשאתו כך על הידיים

אל קבר אמו.

רבנו הזקן עם כל בני הבית ובני המשפחה וקהל רב

של חסידים הצטרפו להליכה זו לעבר בית העלמין.

בבואם לבית העלמין, ניגש רבנו הזקן, הילד ואביו

רבי שלום שכנא קרוב אל ציון קברה של הרבנית

דבורה לאה.

רבנו הזקן הכריז בקול חזק ושמח:

"מזל טוב דבורה לאה בת שטערנא, היום אני

מכניס את בנך מנחם מענדל בן דבורה לאה לתורה,

ברכי אותו כשם שנכנס לתורה כן יכנס לחופה

ולמעשים טובים באריכות ימים ושנים".

"אמן" - ענה כל קהל הנוכחים בקול אדיר.

בשובם מבית העלמין, הורה רבנו הזקן להכניס

את הילד לאולם בית הכנסת ופנה אל רבי אברהם

מלמד ללמוד עם הילד את הפרשה הראשונה מספר

ויקרא. באותה שעה ישב רבנו הזקן שיעון על זרועות

קדשו תפוס דבקות עצומה. בסיום הלימוד נתן רבנו

הזקן לפעוט דובשן וביצה קשה עליהם היו חקוקים

פסוקים שונים.

בערב יום הכיפורים תקנ"ג - סיפר החסיד רבי

אברהם ב"ר שמשון מלמד - ביקר רבנו הזקן את ציון

קברה של הרבנית דבורה לאה וצוה לקחת גם את

התינוק לשם.

בעמדו ליד הקבר, אמר:

"כשם ש"גדולים צדיקים במיתתם יותר

מבחייהם", כך גם גדולה ברכתם של צדיקים

במיתתם יותר מבחייהם".

קהל הנוכחים נחרד ברעדה

פנימית ופרץ בבכי סוער, כשרבנו

הזקן עמד ליד קבר בתו,

ובהחזיקו בידו של הילד-

הנכד, אמר בקול בקשה:

"דבורה לאה בת שטערנא,

היום ערב יום הכיפורים,

ברכי נא את בנך יחידך

היתום מנחם מענדל בן דבורה

לאה, שזה הקטן גדול יהיה

בתורת הנגלה והנסתר בהצלחה,

במעשים טובים ובאריכות ימים

ושנים. בקשי נא רחמים עלי, על קהל

החסידים ועל תורת הבעש"ט".

הצמח צדק נכנס ל"חדר"

במוצאי יום הכיפורים, קרא אליו רבנו הזקן את

החסיד רבי אברהם ב"ר שמשון מלמד ואמר לו

שהוא מציע לו לעבור מליובאוויטש - שם גר עם

בני ביתו - לגור בליאזני [מקום מגורי אדמו"ר הזקן]

כדי ללמוד עם הנכד. ברם, מכיון שעל פי תורה אין

לבעל לשנות מקומו אפילו מבית לבית בלי הסכמת

אשתו וביחוד לשנות מקום מעיר לעיר צריך להיות

מקודם "אימליך בדביתהו", לכן הוא מציע לו שלחג

הסכות יחזור לביתו (בדרך כלל היה רבי אברהם נוהג

לשהות בליאזני אצל הרבי במשך כל חדרש תשרי)

ובהסכמת אשתו יבוא לאחר מכן יחד עם בני ביתו

לליאזני. בינתיים, המשיך רבנו הזקן לומר לרבי

אברהם, מטעמים כמוסים יש ברצונו להכניס את

הנכד מנחם מענדל בן דבורה לאה ל"חדר" למחרת

יום הכיפורים, אותו יום שכל העולם קוראו "בשם

השם" (מיט גי'ט'ס נאמען).

למחרת יום הכיפורים, התפלל רבנו הזקן

בהשכמה, מוקדם מאשר בכל יום.

הרבי התפלל לפני העמוד, קרא בעצמו את פרשת

השבוע - היה זה ביום חמישי פרשת האזינו - והנכד

הפעוט אמר כל הקדישים, החל מקדיש דרבנן שלפני

ספר דרך מצוות

לאדמו"ר ה'צמח צדק'

הרב דוד אולדורט

ובפנימיות התורה . . . אבל, הענינים דפנימיות התורה הם בפני עצמם, והענינים דנגלה דתורה הם בפני עצמם. אמנם, בתורתו של הצמח צדק מצינו חידוש מיוחד - חיבור ויחוד נגלה דתורה עם פנימיות התורה. תורתו של הצמח צדק "בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד" (שיחת ליל ה' של חג הסוכות, ה'תשמ"ז).

- . -

הספר נחלק לשלושה חלקים: (א) ספר "טעמי המצוות", והוא כולל ביאורים על מצוות רבות מתרי"ג מצוות, על פי דרך חסידות חב"ד, על יסוד דרושי אדמו"ר הזקן בעל התניא. בדרך כלל סודר ביאור כל מצוה כך: בתחילה מביא הצמח-צדק את מנינה וביאורה מספר החינוך וספר המצוות לרמב"ם, אחר כך מוסיף מטעמי המצוות על פי הסוד שבזוהר הקדוש וטעמי המצוות שבלקוטי תורה להאריז"ל ולאחר מכן מתחיל להסביר את הענין על דרך החסידות.

מטעם שאינו ידוע לנו לא הגיעו לידינו ביאורי כל תרי"ג מצוות אלא רק חלק מהמצוות. ובהוספות שכתב הרבי זי"ע, ציין למקומות אחרים בחסידות שבהם נתבארו שאר המצוות. (סוגיא הדורשת ביאור לעצמה היא סדר המצוות שבספר זה).

(ב) "שרש מצות התפילה" - והוא ביאור ארוך ויסודי במהות ענין התפילה וקריאת שמע על דרך החסידות.

ענין הדגש על התפילה הרי הוא מיסודי ועיקרי שיטת החסידות ובמאמר ארוך זה "שרש מצות התפילה", שיש בו מ"ט פרקים, מאריך רבינו הצמח צדק בהרחבת הביאור בענין התפילה ואופן פעולתה למעלה, ותוך כדי כך הוא מבאר ריבוי ענינים עיקריים בתורת החסידות, כגון מהות הספירות שלמעלה ועוד.

(ג) לקט מאמרים מאדמו"ר הצמח-צדק. לקט זה כולל כמה מאמרים מאדמו"ר הצמח צדק (וכן מאמרי אדמו"ר הזקן עם הגהות הצמח צדק) שבהם מבוארים כמה ענינים כלליים בחסידות, כגון ענין תוהו ותיקון, ענין "עשר ספירות הגנוזות

אחד מספרי היסוד של תורת חסידות חב"ד, שחובר ע"י אדמו"ר הצמח-צדק, השלישי בשלשלת נשיאי חב"ד - הוא ספר "דרך מצוותיך", הנודע גם בשם "ספר טעמי המצוות". 'הצמח צדק' נודע על שם ספרו שו"ת צמח-צדק על חלקי השו"ע, שיצא לאור כמה שנים לאחר הסתלקותו על ידי בניו. ה'צמח צדק' היה ידוע בתור 'כתבא רבה' וכתב ריבוי חידושי תורה בנגלה ובנסתר. ישנה קבלה שבמשך ימי חייו כתב כ"ד אלף בויגין (גליונות גדולים) של חידושי תורה. מכתבי החסידות שהוריש נדפסה סדרת אורי-התורה על תורה, נביאים וכתובים ומאמרי חז"ל ובה יותר משלושים כרכים.

בנוסף כתב ה'צמח צדק' הגהות והערות לתורת זקנו אדמו"ר הזקן, שנדפסו על ידו ב"לקוטי תורה" לרבינו הזקן ואלו היו דברי תורתו הראשונים שנדפסו. ואולם הספר הראשון של רבינו הצמח-צדק בעניני חסידות שנדפס על שמו, הוא "ספר דרך מצוותיך", טעמי המצוות על דרך יסודי החסידות.

ספר זה נדפס לראשונה בפאלטאווא, בשנת תרע"א, ובדורנו, בשנת תנש"א, הופיע בהוצאה חדשה ומתוקנת באותיות מרובעות עם הוספות, הערות ומפתחות.

- . -

שלא כשאר ספרי חסידות שסגנונם מיוחד ושונה משאר ספרי הלכה או דרוש, ונכתבו בדרך מיוחדת שצריך הלומד להיות רגיל בה, הרי שבספר זה כתובים עניני חסידות באופן ערוך ומסודר כשולחן הערוך. משום כך הציע הרבי זי"ע כמה פעמים שהתחלת הלימוד בעניני חסידות למתחילים תהיה דוקא בספר זה, וכך כותב הרבי: "למדו את ספר דרך מצוותיך לאדמו"ר הצמח צדק, אשר כתוב הוא בסגנון יותר רגיל ובמידה מסוימה כל ענין מבואר בפני עצמו" (אגרות קודש חלק ט"ו, עמוד רצג ועוד).

בנוסף לסידורם של הדברים ישנו דבר נוסף הבולט בכתבי החסידות של הצמח צדק והוא סגנון החיבור של 'חסידות' עם 'נגלה'.

וכפי שהגדיר זאת הרבי זי"ע: "אצל כל נשיאי החסידות מצינו כמה וכמה ענינים בנגלה דתורה

אדמו"ר הזקן מבכר שהחיינו בשם ומלכות

מספר בנו של ה'צמח צדק', רבי שמואל, אדמו"ר המהר"ש:

בשנת תקס"ז קרא רבינו הגדול (הוא רבינו הזקן בעל התניא) את אמי (הרבנית חיה מושקא, אשת אדמו"ר הצמח-צדק) ואמר לה להביא לו קונטרסים שכ"ק אדמו"ר (הוא הצמח-צדק) כותב לעצמו. אימי לא ידעה איזה מהקונטרסים להביא, כי היו הרבה חבילות כתבים, וכשראתה קובץ גדול אחד מרובה בקונטרסים הביאה אותו, והוא "שורש מצות התפילה" מדרך מצוותיך. אז קרא רבינו הגדול את אחיו, דודינו הרב יהודה ליב (הוא מהרי"ל מחבר ספר שו"ת שארית יהודה) ואת החסיד ר' פינחס רייזס, ויאמר להם כי צריך לברך ברכת שהחיינו, ורוצה שהם יענו אמן, ועל פי שנים עדים יקום דבר. כתיב "ואני זאת... לא ימוש מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך", ויספר להם על הדרוש שורש מצות התפלה שראה, ועמד וברך ברכת שהחיינו בשם ומלכות, וענו אמן, ועתה יקום ה' את דברו הטוב "אמר ה' מעתה ועד עולם" וענו אמן.

(ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש, בעריכת הרבי מליובאוויטש זי"ע, עמוד 9)

בדביקותו: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, איני רוצה בגן עדן שלך או בעוה"ב שלך, אלא רק אותך בעצמך" ("מער ניט אז דיך אליין"). (שרש מצות התפלה קלח, א)

• ביאור ארוך ועמוק במהות ענין עשר ספירות, שיש בהם אורות וכלים ואופן התייחסותם זה לזה - במצות האמנת אלוקות ועוד.

• מהותו וגדרו של מלך בישראל, ושל המלך המשיח - במצות מינוי מלך.

• ביאור מפורט בנושא הכללי של "אור הממלא כל עלמין" ו"אור הסוכב כל עלמין", לפי שיטת הקבלה וחסידות חב"ד - במצות ציצית ועוד.

• ביאור ענין יום טוב שני של גלויות ע"ד החסידות. (קצח, א).

• ביאור דין עבד עברי בעבודת האדם - במצות דין עבד עברי.

• ביאור ב' המדרגות שבתורה - במצות משא הארון בכתף.

• יסוד ענין התשובה על דרך החסידות - במצות וידוי ותשובה.

• ביאור מידת הביטחון ע"פ חסידות - במצות תגלחת מצורע.

• ביאור יסודות החסידות בענין אמונת ה' ואחדות ה' - במקומן (מצות האמנת אלקות ומצות אחדות ה').

• ביאור החסידות במצות אהבת ישראל - במקומה.

• ביאור כללי בשני אופני ההשגה במהות האלקות של הרמב"ם ומהר"ל מפראג - במצות האמנת אלקות.

• מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בענין תחיית המתים האם היא התכלית האחרונה או גן עדן ושהאמת כדעת הרמב"ן - במצות ציצית.

במאצילין", ענין עבודת הנסיונות, קיצורים לספר התניא. ועוד.

- - -

בטעם השם "דרך מצוותיך", כותב המו"ל (הרה"ח ר' חיים אליעזר ביחובסקי, שעסק בהוצאה לאור של כתבי אדמו"ר חב"ד), שהוא משום שמצא כתוב בכת"י הצמח-צדק על אחד הגליונות: "כתבי דרך מצוותיך". אבל השם המקובל לספר זה בכתבי אדמו"ר חב"ד הוא "טעמי המצוות" או "ספר המצוות".

לענין זמן כתיבת ספר "טעמי המצוות" ע"י הצמח-צדק כותב הרבי זי"ע ("בפתח דבר"): יש לקבוע זמן כתיבת ספר זה ע"י ה'צמח צדק' לשנות תקע"ד-תקפ"ח, כי בתחילתו במצוות פריה ורביה מציין לאגרת הקודש שנדפסה לראשונה בשנת תקע"ד (אחר חודש אייר) וקרוב לסופו במצות פרה אדומה מביא את אדמו"ר האמצעי (נסתלק - תקפ"ח) בתואר "שיחי".

כמו שאר ספרי היסוד של תורת החסידות, גם לספר זה ערך הרבי זי"ע "מפתח ענינים", וממנו יש ללמוד כיצד בספר זה מבוארים רבים מעיקרי תורת החסידות.

- - -

ראוי לציין לכמה עניינים יסודיים בדרכי החסידות שמקורם בספר זה:

• ענין הפשטת המושגים שבספרי הקבלה מגשמיותם, שצריכה להיות בזה זהירות יתירה, ובלשון רבינו הצ"צ: "ומזה הטעם ציוה הבעל שם טוב שלא ללמוד ספרי הקבלה כי מי שאינו יודע להפשיט הדברים מגשמיותן מתגשם מאד ע"י לימוד זה כשנותן ציור בעניות דעתו לאלקותו יתברך".

(שרש מצות התפלה קטו, ב)

• מאמרו הידוע של רבינו הזקן שהיה אומרו

טובו בני אדם

רוחה של תשובה

אך שהוא ממעט במצוות ו'עשה טוב' לייגע את עצמו בתורה ותפלה - היינו עצלות. ועניין תשובה זו ב'עשה טוב' שיהיה עושה המצוה בשמחה וטוב לב ולא מצות אנשים מלומדה;

והתשובה השלישית היא, שאף-על-פי שהוא 'סור מרע' בתכלית, וגם 'עשה טוב' בתכלית - אזי התשובה גדולה יותר. והוא כדכתיב "שובו אלי ואשובה אליכם", כמ"ש במקום אחר בפירוש "כל ימיו בתשובה", דאין רצונו לומר על עברות ח"ו דאם כן מהו "כל ימיו"? אלא התשובה היא על הריחוק. כי אף שהוא עושה טוב ומקיים המצוות עם כל זה יכול להיות עדיין בבחינת 'יש' ודבר. וגם אפילו אהבה עדיין הוא בבחינת 'יש מי שאוהב'; ועיקר התשובה הוא, כמו שכתוב "הרוח תשוב אל האלקים" דהיינו שירצה לשוב למקורו ושרשו - בחינת "ישראל עלה במחשבה". והיינו שירצה ליכלל ולידבק בעצמות אור-אין-סוף ב"ה שהוא למעלה מעלה מבחינת 'ממלא כל עלמין' ו'סובב כל עלמין', שאינו בגדר 'עלמין' כלל. וזהו עניין תשובה עצומה זו - שירצה לשוב וליכלל בעצמות אור אין-סוף ב"ה ממש. וזהו "שובו אלי", אלי ממש.

(עפ"י לקוטי תורה במדבר דף עג טור א)

היעשות בעל תשובה

ידועה הקושיא למה ירדה הנשמה לעולם-הזה, בכדי שתקבל שכר אחר-כך בגן-עדן, והלא קודם ירידתה היתה בודאי בגן-עדן והיתה נהנה מזיו השכינה ומהו היתרון על-ידי ירידתה?

והנה יש על זה כמה תירוצים, אך התירוץ האמיתי הוא כמאמר רו"ל "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם-הזה מכל חיי העולם הבא", ואמרו חז"ל "במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד". והנה הנשמות קודם ירידתן לגוף הם בודאי צדיקים גמורים. אך זהו היתרון שלהם בירידתן בגוף שנעשים בחינת בעלי תשובה שאז הם למעלה מעלה מצדיקים. והנה יש שלשה מיני תשובה:

האחד היא התשובה תתאה שיהיה 'סור מרע' בתכלית שלא יפגום בעוונות גשמיים במחשבה ודבור ומעשה. וצריך לעשות תשובה להתחרט על העבר ולעקור את רצונו מן הרע, שלא ירצה להפרד מיחודו ואחדותו יתברך;

והתשובה השנית היא התשובה בבחינת ו'עשה טוב'. דהיינו שאף-על-פי שהוא 'סור מרע' בתכלית,

להתחרט כמו הגוי...

פעם, כאשר אדמו"ר הזקן דיבר אודות עניין התשובה, הוא התבטא ואמר: "התשובה האמיתית צריכה להיות כמו זו של הגוי מוטיבסק". מה היה עם אותו הגוי מוטיבסק? סיפר להם אדמו"ר הזקן את דבר המעשה: "העיר ויטבסק מחולקת לשנים באמצעות נהר המפריד בין שני עברי העיר. באותן שנים, עדיין לא היה בעיר גשר על פני הנהר והעברת הנהר היתה נעשית על-ידי ספינה קטנה. יום אחד נשבה רוח סערה והגויים שעמדו על שפת הנהר אמרו לאחד מחבריהם: 'אל תעבור את הנהר, זוהי סכנה לשוט בו כעת'. הגוי לא שעה לדבריהם, נסע ואכן ספינתו נטרפה במים וטבע".

וסיים אדמו"ר הזקן: "באותו הרגע שהגוי ראה שהנה הנה הוא טובע, האם נוכל לשער עד כמה הצטער על שלא ציית לחבריו ונסע? - הנה כך צריכה להיות תשובה אמיתית".

(לשמע און' עמוד כח)

תשובה ב'ראש'

פעם הגיע לאדמו"ר ה'צמח-צדק' אחד החסידים ברדעת גדול ב'השכלה' ואמר לו: "רבי, דורכים עלי בבית-המדרש. מה שאני אומר אינו מוצא חן בעיניהם, ואינם מתייחסים אלי כראוי לי", ועושים כמעט הפוך מדעתי". השיב לו הרבי: "אתה מתפשט בכל בית-המדרש, אשר על-כן כל מקום שהזולת דורך, הוא 'דורך' עליך. יש צורך להניח 'דעת עצמו', ולהגביר את ה'עבודה' על ה'השכלה' ואזי - זהו 'אמת'.

כתיב "יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו". "און" הוא מלשון און (בחולם), שפירושו כוח ועוז. וכשם ש'יעזוב רשע דרכו' זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי-אפשר לגשת אל הקודש, הנה כמור-כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו. ולא יאמר: "אני אומר כך", "אני אוחז כך", כי כל "אני" ומציאות, הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות".

(עפ"י ספר המאמרים 'קונטרסים' לאדמו"ר הרי"ץ

חלק א' עמוד יט)

הגאון רבי דוד חנזין זצ"ל מספר על חודש תשרי בצילו של הרבי מליובאוויטש זי"ע

ושל "המרכז לענייני חינוך". הוא הבטיח לי להביא את הדברים בפני הרבי. תוך כדי השיחה הישירה עם ברוקלין, נתעוררו בי געגועים עזים ביותר לבקר אצל הרבי. זה מזמן חשבתי לנסוע אל הרבי אבל נתעכבתי עד כה מסיבות שונות. עתה חשתי משיכה עזה לראות את פני הרבי ובתום השיחה הבעתי משאלתי בפני הרב חודקוב, שאני רוצה להיות אצל הרבי בחודש תשרי. הרב חודקוב ענה לי, שהוא ישאל על כך את הרבי. הודיתי לו והמתנתי לתשובה.

כעבור שבוע ימים קיבלתי לביתי "אפי־דיוויט" - כלומר דרישה לבוא לאמריקה לביקור, שנשלח ממשי למחרת השיחה מבית הרבי. היה ברור, שהרבי ענה למשאלתי בחיוב. עד אותה שעה לא היה בידי לא דרכון ולא יתר הדברים לצורך הנסיעה. הלכתי למשרדים המתאימים בפתח־תקווה וברמלה ובכל מקום קיבלו אותי בסבר פנים יפות מאוד ומיהרו להיענות לבקשותיי. הרגשתי, כי ממש מן השמים מסייעים עמי בנסיעתי. עברו רק יומיים מאז התחלתי לטפל בדבר וכבר היו בידי כל הניירות מוכנים. בהמלצתו של הרב יצחק־אלימלך וולגלרנטר, המזכיר הראשי של הרבנות הראשית לארץ־ישראל, פניתי אל הקונסוליה האמריקנית בתל־אביב וכאן נתנו לי מיד את הוויזה.

ביום השלישי בערב, אור ל' באלול תשי"ח, היה עלי להתייעץ בדחיפות עם כבוד קדושת הרבי (שליט"א) בעניינים הנוגעים לרשת החינוך של חב"ד בארץ ישראל. זה היה זמן מועט לאחר שקיבלנו את פקודת הרבי בפסק: "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה". הרבי תבע מאתנו בתוקף להרחיב את רשת בתי־הספר של חב"ד ולפתוח בתי־ספר גם במקומות יישוב מרוחקים ביותר. הרבי אף העביר הוראה לכמה אברכים בעלי משפחה, וצעירים רווקים, להתפנות מכל ענייניהם ולצאת מיד להקים בתי־ספר במרחבי הנגב ועמק־יזרעאל, ובזאת יקיימו את הקריאה "ופרצת" בפועל ממש. כמובן, כל אלה שהרבי קרא בשמותם, לא היססו אפילו רגע־קט. הם נטלו מיד את בני משפחותיהם, קיבלו חופש ללא תשלום ממקומות עבודתם ועברו מן הערים הגדולות אל הכפרים ויישובי העולים הרחוקים ושם החלו בחינוך הבנים והבנות לתורה.

מאחר שהדבר אשר אודותיו רציתי לשמוע את חוות־דעת הרבי היה דחוף ביותר, הזמנתי שיחה טלפונית (כפי שהיה מקובל באותם ימים) מברוקלין למקום מגורי בפתח־תקווה. אולם כמה שעות לפני שהשיגו את הקשר הודיעו לי שעלי לנהל את השיחה מתל־אביב. דיברתי טלפונית כעשר דקות. השיחה התנהלה עם הרב חיים־מרדכי חודקוב, מזכיר הרבי

החסיד הרה"ג ר' דוד חנזין זצ"ל

"אהלי יוסף יצחק" ברחבי ארץ ישראל ולנהלם. בתי הספר שהיו מיועדים לכלל הציבור, קירבו משפחות רבות והצילו את ילדיהם מחינוך חילוני. במשך 25 שנה עמד הרב חנזין בראשות ההנהלה של בתי הספר הרבים של ה'ירשת'.

בשנת תשל"ו הוקם בית דין רבני חב"ד והרב חנזין התמנה לחבר בו. לאחר פטירת הרב שלמה יוסף זיין שכיחן כאב"ד, התמנה הרב חנזין לאב"ד לצד הרב טרבניק והרב קולאשר (כשכל אחד מהם משמש כאב"ד למספר חודשים). לאחר פטירתם, נשאר הוא אב בית הדין עד יומו האחרון. נפטר בגיל 93 ב"ט תמוז שנת תשס"ג.

ברשימה שלפנינו, מספר הרב חנזין על ביקורו הראשון אצל הרבי, בשנת תשי"ח. מאז זכה הרב חנזין לנסוע אל הרבי פעמים רבות, ובכל ביקור, למרות צניעותו וענוותנותו, שימשה דמותו הייחודית לאברכים ולבחורים הצעירים דוגמה חייה ודמות-מופת של רב חסידי ששוקד יומם ולילה על לימוד התורה, מתפלל בחיות ובהתלהבות, עוסק בצורכי ציבור באמונה ומטה את מוחו ולבו לקלוט כל תנועה וכל הגה של הרבי זכותו תגן עלינו.

הרב, היה מגיע לשיעורי חסידות והתוודעויות בישיבת חב"ד שהייתה באותה תקופה במאה שערים, ונקשר למשפיע ר' אלתר שימחוביץ'.

בשנת תש"ג התחתן עם ביתו של הרב אריה ספיר, אב"ד בפתח תקווה, ועבר להתגורר בפתח תקווה. הרב חנזין התמנה למשגיח ואחד מראשי הישיבה בישיבת תומכי תמימים בתל אביב, לצד הגאון הרב שלום נוח ברזובסקי (לימים האדמו"ר מסלונים בעל ה'נתיבות שלום'), והגאון ר' דוד פוברסקי (לימים מראשי ישיבת פוניבז').

בשנת תשי"א, עם התחלת נשיאותו של כ"ק הרבי מליובאוויטש זי"ע, נקשר אליו הרב חנזין בחבלי עבותות אהבה, והתבקש על ידו לייסד את רשת בתי הספר התורניים

הרב דוד חנזין נולד בשנת תרע"א בעיר קונוטופ שבאוקראינה למשפחה חסידית נודעת. בגיל 18 משפחתו עברה דירה למוסקווה, שם הכיר הרב חנזין את רב העיר הגאון ר' אבא גולדפיין (חתנו של הרוגאצ'ובר) ולמד איתו בקביעות. הרב חנזין נחשב כבר מנעוריו לעילוי גדול ולבקי בש"ס.

בפתק שנמצא בכתב ידו הוא כותב, בין היתר: "בחמשה עשר בשבט שנת תר"ץ סיימתי בפעם הראשונה ש"ס תלמוד בבלי, בט"ו סיון שנת תרצ"א סיימתי בע"ה ש"ס בבלי פעם השנייה". בשנת תרצ"ד, לקראת עלייתו לארץ, ערך הרב דוד סיום הש"ס בפעם השלישית.

עלייתו לארץ הייתה בזכות רבה הראשי של ארץ ישראל. הראי"ה קוק זצ"ל, ששמע על גדולתו ושלח לו רשיון עליה לארץ לבוא וללמוד בישיבתו - מרכז הרב.

הרב קוק רחש לו חיבה רבה והיה לומד עימו בחברותא מידי יום, במשך שנתיים ימים, עד לפטירתו של הראי"ה. לפני מסירת 'שיעור כללי' נהג הרב קוק לחזור עליו בפני שלושה בחורים גאונים: הרב שאול ישראלי, הרב יהודה גרשוני והרב דוד חנזין. בשנים שבהם למד במרכז

המריא המטוס מפאריס והחל חוצה את האטלנטיק, כבר היינו שקועים שנינו בשיחת-חסידים חב"דית נלהבת. שמחתי לשמוע מפי ר' ניסן על חיי אנ"ש בפאריז. הוא אף סיפר לי, כי זה מקרוב נוסדה ישיבה של ליובאוויטש בדניה. סיפרתי לו משלום-אחים בארץ-ישראל ומהנעשה בישיבות ובמוסדות החינוך. הפגישה עם ר' ניסן שי' היתה לי לעזר רב, שכן

צאתי במטוס מלוד, כשכמה מאנשי שלומנו באים להיפרד ממני בשדה-התעופה. טסנו לרומא ומשם לפאריס. בעת שהמטוס חנה בשדה-התעופה בפאריס, הבחנתי לפתע ברב החסיד ר' ניסן נמנוב, המשפיע של ישיבת ליובאוויטש בעיר זו. עד מהרה נודע לי, כי גם הוא נוסע אל הרבי (שליט"א) ובאותו מטוס בו נוסע אני. סידרנו שנשב זה על יד זה וכאשר

הסתכלתי היטב היטב בדמות דיוקנו, כשאני עומד מחריש ומשתאה למראה חזותו המופלאה. יש בפני הרבי מין מבע מיוחד של שמחה עילאה ופשטות עצומה, כאחד. מזיגה של דחילו־ורחימו עם שמחה וטוב לבב. פשוט אין לשער כמה הוד ורוממות שופעת הדמות, כל כמה שמרבים להסתכל בה. ראיתי בימי שני חיי כמה וכמה גדולים וצדיקים - הבעה כזאת

טרם ראיתי. הכל בלי כל בליטות ובלי שום תנועה. פשטות וחביבות. חום מלטף ואש יוקדת. הוא ישוב בלי להתנועע, מבטו מרוכז בסידור התפילה שלפניו והוא מתפלל בדבקות מרוממת כל רואה. הוא מתפלל עם הציבור ובתוך הציבור ועם זאת ניתן להבחין עד כמה עליון ומקודש הוא בתפילתו, בלי שנראים מצידו איזה שהם סימנים או תנועות לכך.

בשבת בבוקר לפני תפילת שחרית הרבי יצא מחדרו לבית-המדרש ואמר תהילים עם כל הקהל. היה קהל גדול מאוד. הרבי אומר תהילים מתוך ספר התהילים הנרפס עם הפירוש "יהל אור" של בעל ה"צמח-צדק". אמירת התהילים היא בהתרגשות גדולה מאוד. שפתי הרבי נעות במרץ רב אבל גופו אינו זע, רק גון פניו משתנה חליפות ומראה על סערת הנפש. רואים איך הוא מדפדף את הדפים של ספר התהילים וניכרת מזה גודל התרגשותו. בעת קריאת התורה הרבי עולה לתורה ב"מפטיר". הוא קורא את ההפטרה תוך בכי. מאחר שעליתי

בו בזמן שלי היתה זאת הנסיעה הראשונה אל הרבי (שליט"א), היתה זאת נסיעתו השלישית. הוא סיפר לי פרטים רבים על בית הרבי ובמשך כל שעות הטיסה בלינו בדברי-תורה ובשיחת-רעים מועילה.

ביום שישי ערב שבת-קודש ניצבים, בערך בשעה שתיים-עשרה בצהריים, נחת מטוסנו בניו-יורק. מיד כשירדתי מן המטוס הבחנתי בקבוצת אברכים מצעירי-אגודת-חב"ד, שבאו להקביל פנינו. כעבור שעה קלה ישבנו במכוניתו הפרטית של אחד האברכים ונסענו לעבר איסטרן-פארקוויי בברוקליין.

בינתיים שמעתי, כי הרבי יצא לבקר ליד ה"אוהל" של הרבי הקודם, רבי יוסף יצחק, נשמתו בגנזי מרומים. הרבי התעכב ליד ה"אוהל" של הרבי-החיותן זמן רב וחזר העירה סמוך לכניסת השבת.

נודע לי, כי זה היה ביקורו השני באותו שבוע אצל ה"אוהל". בפעם הראשונה ביקר ביום א' דסליחות.

כשכולי נפעם ונרגש נכנסתי בערב שבת בין השמשות לבית-המדרש. הבית היה מלא מפה

אל פה. ליד השולחנות ישבו חסידים זקנים ובחורי הישיבה והקשיבו למאמר בדברי חסידות שחזר האברך העילוי ר' יואל כהן שי'. הוא חזר על מאמרו של הרבי בי"ב תמוז, דיבור המתחיל: "ופרצת".

יש שם שתי דלתות לצד מזרח שדרכן נכנס הרבי לבית-המדרש. אלא, שכניסתו בשבת אינה ככניסתו בימות החול. בשבת נכנס הרבי מהדלת אשר לצד דרום.

רטט עבר בכל גופי כאשר נפתחה הדלת ונתגלתה דמותו של הרבי (שליט"א). קור וחום החלו משמשים בי בערבוביה. נעצתי מבטי ברבי וריכזתי את עצמי לבל אאבד שום תנועה מתנועותיו. ראיתי את הרבי עובר בזריזות אל מקום ישיבתו הקבוע. זה המקום שנקבע לישיבתו עוד בשנת תש"ב עם הגיעו לאמריקה. הרבי יושב סמוך לשולחן ארוך ולפניו דיומר (סטנדר בלע"ז). כאשר הוא קם לשמונה-עשרה מזיזים קמעא את השולחן הצידה.

הביט הרבי רק בו ומבטו נכנס עד לנקודה הפנימית ביותר של נפשו. והנה עוצם הרבי את עיניו. הגבות כמו נפרשות מעל העיניים ללא קיפול, והרושם של עצימת עיניים אינו פחות מהרושם שעושה, כשהוא מביט בעיניו הפקוחות.

אחרי מנחה נשאר הקהל במקום. למרות שרוב הציבור הספיק רק לקדש על היין ולטעום חתיכה קטנה של "מזונות", אין איש זו מן המקום, אלא יושבים וחוזרים על ה"מאמר" של הרבי, שנאמר בשעת הקידוש. רק אחר כך הלכנו לסעודת שבת באכסניה שלנו ומיהרנו לחזור לתפילת מנחה.

וממות עילאית הורגשה בראש־השנה. רוממות זו הורגשה מבעוד יום, בערב ראש־השנה, כאשר הרבי קיבל מהקהל פדיון־נפש. מאות אנשים עברו לפניו בסך ומסרו את ה"פדיון". אחרי כן נמסר הפדיון־הכללי. לאחר קבלת הפדיון נסע הרבי אל ה"אוהל" של האדמו"ר רבי יוסף יצחק נשמתו עדין. הרבי קרא ליד ה"אוהל" את השמות מתוך רשימות שהיו בידיו. במעריב של ליל א' דראש־השנה

הבחינו הנוכחים בבית־המדרש כי הרבי יושב תפוס בשרעפיו, וקל היה להכיר כי הוא מרחף במחשבותיו בעולמות העליונים. לאחר התפילה בדרך הרבי את הקהל ב"לשנה טובה תיכתבו ותיחתמו". מישאו מתוך הקהל ענה: "גם אתם".

שעות ארוכות לפני תפילת שחרית, כבר מאמצע הלילה מתחילים לתפוס מקומות להיות קרובים לרבי בעת התקיעות. לפני התקיעות הביאו חבילות־חבילות של "פתקאות" שהגיעו מכל רחבי תבל לפני ההג והן הונחו לפניו על הבימה. כאשר עלה על הבימה לתקיעות כיסה בטליתו את פניו יחד עם חבילות הפתקאות ונשמע קולו כשהוא בוכה. גם "למנצח לבני קורח" והפסוקים שלפני התקיעות נאמרו בניגון מיוחד ובבכייה גדולה של התרגשות. בעת התקיעות עצמן היה רגוע, מהפסוקים שלפני התקיעות עד התקיעות ניכרה אצלו השתנות גדולה - הוא עבר לפתע מהתרגשות עצומה לשלווה.

לתורה ב"שביעי" עמדתי סמוך לרבי, כשהוא עלה ל"מפטיר". הדוחק היה גדול מאוד. הקהל נדחק לעבר הבימה. נאלצתי להיאחז בכל כוחותי בשולחן לבל יזיוני ממקומי. בקולו של הרבי מורגש ניסיון להתאפק מבכי. רואים שהוא עושה הכל להתגבר, אבל הבכי פורץ מאליו.

לאחר התפילה יש הפסקה של שעה קלה עד לתחילת ההתוועדות, במהלך השעה הזו רובו של הקהל לא יוצא מבית המדרש ומשתדלים לתפוס מקומות קרובים לרבי. הרבי נכנס, יושב אצל השולחן ומאחוריו יושבים זקני הרבנים. מקומו של הרבי גבוה במקצת משאר המקומות. לאחר הקידוש וטעימה מהמזונות מתכונן הרבי לאמירת המאמר. נזדמן לי לעמוד מקרוב והבחנתי, כי בעת אמירת ה"מאמר" החזיק הרבי מטפחת בידיו וגלגלה מסביב לכף היד, כפי שנהגו גם נשיאי חב"ד נשמתם־עדין. כמובן שהוא מחזיק את המטפחת מתחת לשולחן ומי שעומד קצת בריחוק אינו מרגיש בה.

אין בכוחי לתאר את מראהו של הרבי בשעת אמירת ה"מאמר". הרי לכאורה ראיתי את הרבי בתפילה? אבל כאן עניין אחר לגמרי, וזאת פשוט קשה לתאר בחרט אנושי. צבעי הפנים של הרבי, אופן ישיבתו, קולו ותנועותיו - כל כך עזים שלא ייתכן כלל לתארם במילים. הרבי פותח את עיניו וסוקר במבט חודר את כל הקהל כולו. כל אחד ואחד מרגיש כאילו

אחד הדברים המפליאים ביותר הוא סדר הזמנים של הרבי. קשה בכלל להבין כיצד מתחלק אצלו הזמן. מה שרואים בעין הוא, שכל רגע ורגע יקר בעיניו ביותר והוא ממלא את כל שעותיו ורגעיו בענייניו, בסדר ודייקנות נפלאים.

הלילות של ימי א' ג' וה' בשבוע – הם זמן של "יחידות". וזה ללא הגבלה. בלילות אלה מכניסים לרבי רשימה הכוללת כחמישים-שישים שמות של מבקשים להתקבל ל"יחידות" וכולם נכנסים אליו באותו הלילה. יש לילות שהרבי מתחיל לקבל ל"יחידות" בשעה שמונה בערב והוא מקבל עד שמונה בבוקר. שתיים-עשרה שעות רצופות (!), נכנסים ויוצאים לחדרו אנשים וכל אחד ואחד מתעכב אצלו לשיחה – מי ממושכת יותר ומי פחות. כך היה בכל עשרת ימי תשובה, שאז רבו מאוד הבאים ל"יחידות" גם מאנשי אמריקה וקנדה וגם מאלה שבאו במיוחד מעבר לים.

הייתי ב"יחידות" שעתיים תמימות. מרבע לשלוש אחרי חצות הלילה עד רבע לחמש לפנות בוקר. כמובן שחלק ניכר של השיחה בעת ה"יחידות" הוקדש לענייני הרשת של בתי-ספר חב"ד בארצנו הקרושה ("רשת אוהלי יוסף יצחק"). הרבי מכיר את הבעיות של כל בית-ספר ובית-ספר והוא מתעניין בפרטים הפעוטים ביותר. בדברו על ה"רשת" נוהג הרבי לומר: "החזיקו עצמכם ברשת" – היינו שלא אנו נושאים את ה"רשת" אלא היא נושאת אותנו בכחינת "ארון נושא את נושאי".

כדי לקבל מושג עד-כמה מחושב זמנו של הרבי אספר מה ששמעתי מפי אנ"ש. בח"י אלול היתה התוועדות בלתי צפויה מראש, לא ידעו שהרבי יצא מחדרו להתוועד והוא יצא לפתע להתוועדות של שלוש שעות. סמוך לחג הסוכות העיר הרבי, כבדרך-אגב ואמר: "עדיין לא גביתי את אותן שלוש השעות". מכאן יכולים אנו להבין עד היכן דברים מגיעים ומה פירוש העניין של זמן אצל הרבי. העולם מדמה את הזמן לכסף וכאן הזמן הוא עניין של חיות ונשמה. חבילות חבילות של מכתבים מגיעים יום-יום לרבי. יש מכתבים בענייני הכלל ויש מכתבים הנוגעים לחיי נפש של אנשים פרטיים. הרבי קורא את כל המכתבים וכותב תשובות לכל מכתב ומכתב. דבר זה עצמו מצריך שעות רבות ביותר.

בערב יום-הכיפורים חילק הרבי "לקח" (עוגת דבש) לכל הנוכחים. לחלוקת ה"לקח" באו שוב המונים, יהודים שלא ראיתי אותם לא בראש-השנה ולא בשבתות ראיתי עתה. הרבי מסר גם מנה של 'לקח' ל'שלושים', שהוציאו לפועל את

ל"תשליך" הלך כל הקהל הגדול בשורה ארוכה ומסודרת. בראש השורה צעד הרבי, כשלידו הרב חודקוב. אחרי כן צעדו תינוקות של בית רבן ואחרי כן בחורי הישיבות ואחריהם קהל החסידים. בכל שעת המצעד – הלוך וחזור – נפסקה התנועה ומשני עברי הרחוב עמדו המונים והביטו במבטי הערצה על הצועדים.

ביום השני דראש-השנה לקראת סוף היום, כ-20 דקות לפני השקיעה, נערכה התוועדות – כנהוג אצל אדמו"רי חב"ד – עם נטילת ידיים.

תוך כדי הסעודה הבחנתי באיש פשוט אחד, שלא מאנ"ש, שנכנס בצעדים תקיפים והתייצב על הבמה. הרבי הבחין בו וסקר אותו במבטיו. האיש החזיק בידיו ילדה קטנה. לפתע פרס הרבי פרוסה של חלה ומסר אותה לאיש זה. האיש האכיל את החלה לתינוקת. כחצי שעה לאחר מכן ניגש רב אחד מאנ"ש לומר "לחיים" הרבי חזר ופרס פרוסה של חלה ונתן לאותו רב.

כל העניין היה תמוה בעיניי ולא ידעתי פשרו. בינתיים הבחנתי איך הרבי סוקר במבטיו את הקהל העצום, עונה לכל אחד ואחד "לחיים" ואיש אינו נעלם ממבטיו החודרים. לאחר ראש השנה נודע לי הדבר. האיש הזה, שבא עם הילדה, אינו חסיד. יהודי ארץ-ישראלי, שבא לאמריקה עם הילדה, כדי שינתחזה לאחר שנתגלה כי היא אילמת. הניתוח בוצע, אולם כמה ימים לאחר מכן התעורר חשש קשה לחיי הילדה. הרופאים אמרו נואש. מישוהו יעץ לאיש זה שייכנס אל הרבי. האיש בא בשברון לב אל הרבי ושפך לפניו את מרשיחו. הרבי ציווה לו לפנות אל רופא מסויים. האיש עשה כן והילדה ניצלה. לא עברו אלא ימים מספר בלבד מאז החל לטפל בה אותו רופא, והילדה פתחה פיה ואמרה: "אבא". בראש-השנה בא האיש אל הרבי והביא עמו את הילדה ואז כיבדו הרבי בפרוסת חלה.

והנה בשעה שהרבי מסר את החלה לילדה נפל פירור של חלה מאותה פרוסה. אותו רב ראה זאת ומיהר להרים את הפירור, אבל הרבי רמז לו למסור גם פירור זה לילדה. וכאשר קם לומר "לחיים" נתן גם לו הרבי פרוסת חלה.

לאחר "הבדלה" מחלק הרבי כוס של ברכה. אז עובר לפניו הקהל וכל אחד מקבל קצת יין מכוסו. גלונים של יין נשפכים בשעת מעשה, כי רבים רבים הם העוברים לפני הרבי אותה שעה. ביניהם רבים הבאים במיוחד למעמד זה, כדי לזכות בכוס של ברכה מידי הרבי.

הקריאה "ופרצת".

אחרי-הצהריים הצטופפו רבים ליד דלת חדרו של הרבי. הרבי ניגש לדלת ובירך את הקהל בכרכת-כוהנים. הוא אמר דברי ברכה מיוחדים לבחורי-הישיבה ובירך אותם שה"ופרצת" יבוא אצלם ליד ביטוי בלימוד התורה בנגלה ובנסתר.

שעה קלה לאחר מכן הופיע הרבי בבית-המדרש, כשהוא לבוש "קיסל" ועומד על מקומו הקבוע. בחזרת הש"ץ רמו באצבעו לשיר את "דרכך" ו"כי אנו עמך" - בניגונים הקבועים לכך.

אחרי ה"נעילה" הסתובב הרבי אל הקהל וציווה לשיר את הניגון הידוע בשם "המארש של נפולאון" - הרבי ניצח בידי והקהל שר בהתלהבות, כמי שנכנסו בשלום ויצאו בשלום.

•

בליל שמחת-תורה יצאו מאות אברכים בשליחותו של הרבי לשמח את הקהל בבתי-הכנסת של ניו-יורק. הרבי חיכה עם ה"הקפות" עד שכולם שבו ועם שובם אמר עמם "לחיים".

ההקפות נמשכו כמעט עד אור הבוקר וסמוך לאור הבוקר לימד הרבי ניגון חדש - שאמיל - בעל שלוש כבות, כשבשעת מעשה זולגות עיניו דמעות-שליש.

לאחר מכן סיפר את הסיפור הזה: בחבל קווקאז יש אזור של הרים גבוהים. באזור הזה חיו לפני כמאה וחמישים שנה שבטים פראיים למחצה, שהיו חופשיים כציפורי דרוו. בלי שיהיו להם ההגבלות של חוקי המלכות ואפילו לא ההגבלות של חוקי התרבות. כאשר התחילה להתפשט מלכות הצאר, הוא החליט לכבוש את ההרים האלה. אבל כל ניסיונותיו עלו בתוהו, למרות שעלה עליהם בכוחות גדולים. עד שנפל על המצאה. למנהיג הפראים, שאמיל שמו, הוצעו הנחות שונות אם יקבל עליו את שלטון הצאר. הוא נתפתה וקיבל את השלטון. אבל מיד לאחר מכן פרקוהו מנשקו ושלחוהו לארץ גזירה. ישב שאמיל בארץ גזרתו, אדמת מישור, ונזכר מפעם לפעם בהרים הגבוהים ששם התהלך חופשי מהגבלות. מיד נתמלא געגועים עזים והחל לשיר ניגון בן שלוש כבות - האחת כבא של געגועים על העבר, השנייה כבא של צער על הירידה בהווה, והשלישית כבא של תקווה לעתיד. והוא על דרך ירידת הנשמה לגוף... הרבי האריך בדברים וחזר וניגן את הניגון החדש בן שלוש הכבות, שהן: געגועים צער ותקווה.

•

זהו רק מעט מן המעט ממה שניתן לספר על שלושים הימים במחיצתו של הרבי.

לומדים תשובה

בתכנית הלימוד 'תורה שלמה' נלמדות בעיון סוגיות יסודיות בתורת החסידות

בימים אלו מתחיל לימוד 'אגרת התשובה' מספר התניא במסלול מיוחד

הנרשמים לתכנית יקבלו את ספר הלימוד החדש, ישתתפו ביום חזרה ועיון בסוף חודש תשרי ובמבחן כללי נושא מלגות בי"ט כסלו. דמי רישום 5 ₪.

רישום וקבלת פרטים: toratchabad@mehadrin.net בפקס: 153546175766

לזכות
החתן הרה"ת
ר' יוסף הכהן שיחי'
והכלה חי'ה מושקא שתחי'
לרר

נדפס על ידי הוריהם
בן ציון הכהן ואילנה לרר
יוסף יצחק הכהן ואסתר אייזנברג